

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Michaela HRUDOVÁ

**SOCIO-EKONOMICKÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA
HODOLAN NA ZÁKLADĚ DOCHOVANÝCH SČÍTACÍCH
OPRERÁTŮ**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2015

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Bc. Michaela Hrudová (R130326)
- Studijní obor:** Regionální geografie
- Název práce:** Socio-ekonomická struktura obyvatelstva v Hodolanech na základě dochovaných sčítacích operátů
- Title of thesis:** Socio-economic structure of the population of the Hodolan City on the base of preserved census bulletins
- Vedoucí práce:** RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
- Rozsah práce:** 65 stran
- Abstrakt:** Tato práce se zabývá socio-ekonomickou strukturou obyvatelstva v Hodolanech na základě dochovaných sčítacích operátů z let 1880, 1890 a 1910.
- Klíčová slova:** Hodolany, socio-ekonomická struktura, obyvatelstvo, sčítací operáty
- Abstract:** This thesis deals with socio-economic structure of the population of the Hodolan City on the base of preserved census bulletins of 1880, 1890 and 1910.
- Keywords:** Hodolan City, socio-economic structure, population, census bulletins

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v seznamu veškerou použitou literaturu a další zdroje.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky, ochotu a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela HRUDOVA**
Osobní číslo: **R130326**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Socio-ekonomická struktura obyvatelstva Hodolan na základě
dochovaných sčítacích operátů**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce bude analýza vývoje socio-ekonomické struktury obyvatelstva v Hodolanech na základě dochovaných sčítacích operátů rakousko-uherských sčítání (předběžně výběr let 1890, 1900 a 1910), v té době největší české obce v blízkosti Olomouce. Práce naváže na téma již dříve zpracované bakalářské práce, kterou prohloubí o výzkum časové dynamiky sledovaných jevů a také o diskuzi úplnosti archivních pramenů a o porovnání s úředně publikovanými výsledky.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 – 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

BARTOŠ, J., SCHULZ, J., TRAPL, M. (1972): Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 III. Ostrava, s. 27 – 118
HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. (2002): Zrod velkoměsta. Urbanizace v českých zemích a Evropa. Paseka, Praha-Litomyšl, 351 s.
VIDLIČKA, J. (2005): Dějiny zapomenutého města Hodolan. Votobia, Olomouc, 204 s.
JEMELKA, M. (2008): Na Šalamouně: společnost a každodenní život v největší moravskoostravské hornické kolonii (1870-1950). Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, 277 s.
TRAPL, M. a kol.: Dějiny Olomouce díl. 2, Olomouc, 490 s.

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie
Datum zadání diplomové práce: **29. listopadu 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **24. dubna 2015**

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph. D.
děkan

L.S.

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 29. listopadu 2013

Obsah

1	ÚVOD.....	8
2	CÍLE PRÁCE	9
3	POUŽITÁ METODIKA A ZDROJE DAT	10
3.1	ZPRACOVÁNÍ SČÍTACÍCH OPERÁTŮ.....	10
3.2	POROVNÁNÍ PODOBY SČÍTACÍCH OPERÁTŮ V JEDNOTLIVÝCH LETECH SČÍTÁNÍ	11
3.3	PŘEHLED LITERATURY	15
4	HISTORICKÝ VÝVOJ HODOLAN	17
4.1	ÚZEMNÍ ROZVOJ MĚSTA OLOMOUC A OKOLÍ PO ZRUŠENÍ OLOMOUCKÉ PEVNOSTI	17
4.2	DĚJINY OBCE HODOLANY-ROLSBERK	18
4.2.1	ŽELEZNICE MĚNÍ ŽIVOT V OBCI	18
4.2.2	MODERNIZACE A INDUSTRIALIZACE OBCE.....	19
4.2.3	NACIONALISMUS A SAMOSPRÁVA.....	21
4.2.4	HISTORICKÝ VÝVOJ POPULACE HODOLAN	22
5	BIOLOGICKÉ, KULTURNÍ, SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA.....	24
5.1	BIOLOGICKÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA.....	24
5.1.1	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE POHLAVÍ.....	24
5.1.2	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE VĚKU.....	27
5.1.3	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE RODINNÉHO STAVU	30
5.2	TERITORIÁLNÍ PŮVOD OBYVATELSTVA	34
5.3	KULTURNÍ STRUKTURY OBYVATELSTVA.....	40
5.3.1	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE NÁRODNOSTI	40
5.3.2	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ	47
5.3.3	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE VZDĚLÁNÍ	49
5.4	SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA.....	52
5.4.1	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE EKONOMICKÉ AKTIVITY.....	52
5.4.2	STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE DRUHU POVOLÁNÍ	53
5.5	VYBRANÉ STRUKTURY MENŠINOVÉHO OBYVATELSTVA HODOLAN	57
5.5.1	STRUKTURA MENŠINOVÉHO OBYVATELSTVA PODLE DRUHU POVOLÁNÍ.....	57
5.5.2	STRUKTURA NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA PODLE VYZNÁNÍ.....	59
5.5.3	STRUKTURA ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA PODLE NÁRODNOSTI	60
6	ZÁVĚR	62
7	SUMMARY	63
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65

1 ÚVOD

19. století se nese v duchu řady modernizačních procesů, které se projevily na celém území Českých zemí. Mezi hlavní modernizační procesy patřily urbanizace a industrializace. V okolí města Olomouce však tyto procesy probíhaly s jistým zpožděním. Jelikož se jednalo o významné hraniční pevnostní město rakouské monarchie, byla pevnost faktorem, který limitoval socio-ekonomický rozvoj města i jeho okolí. Logicky se jednalo hlavně o vojensko-strategické důvody, které omezovaly urbanizační, a zejména industrializační procesy. Z toho důvodu bylo město Olomouc a jeho okolí opožděno ve vývoji ve srovnání s vývojovým trendem v Českých zemích.

Zlomovým okamžikem bylo zrušení pevnostního statusu města císařským rozhodnutím v roce 1886, o kterém se však město dozvědělo až v roce 1888, a její následné zboření. Ačkoli bylo samotné bourání zachyceno na fotografiích, vymoženosti jako bagry a buldozery ještě neznaly světlo světa. Bourání tedy probíhalo ručně a protáhlo se na více než 30 let.¹

Díky zrušení pevnostního statusu a následného „osvobození“ od vojensko-strategických limitů mohly ve městě a jeho okolí konečně začít urbanizační změny a také vítaný industrializační rozvoj. Pomalu začala přeměna společnosti rurální na společnost industriální a díky tomu, že hlavní fáze této přeměny probíhala až na konci 80. let 19. století, dochovalo se velké množství archivních pramenů. Na základě těchto pramenů se autorka snaží tuto přeměnu zachytit a porovnat situaci před a po zrušení pevnostního statusu.

Autorka si pro svou diplomovou práci vybrala jedno z olomouckých předměstí, které přímo sousedilo s pevností města, a to Hodolany. V Hodolanech proběhl bouřlivý rozvoj díky příznivým lokalizačním faktorům, mezi něž patřila hlavně železnice. S jejím zavedením a s následným průmyslovým rozvojem se původně převážně zemědělská obec stala obcí průmyslovou. Tyto změny měly následky na obyvatelstvo obce, zejména nárůst jeho počtu a změny v životě obyvatel. Neboť vývoj v počtu obyvatel v takové míře nebyl zaznamenán ve stejné době v žádné obci v současném katastru města Olomouc, vybrala si tuto obec autorka již ke zpracování bakalářské práce a nyní se rozhodla svou práci rozšířit o časový horizont a porovnat socio-ekonomické struktury obyvatelstva před a po zrušení pevnostního statusu města Olomouc.

¹ TICHÁK, M.: *Vzpomínky na starou Olomouc a její předměstí*. Burian a Tichák: Olomouc 2013, s. 14

2 CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem práce je zhodnocení socio-ekonomických struktur obyvatelstva Hodolan v letech 1880 a 1890 a jejich následné srovnání s rokem 1910, který byl již autorkou zpracován v rámci bakalářské práce. Původně samostatná ryze česká obec Hodolany je v současné době městskou částí Olomouce. V rozmezí let 1880–1910 prošla obec velkými změnami. Kromě značného nárůstu počtu obyvatel prošla i zásadním průmyslovým rozvojem a v roce 1913 byla povýšena na město.² Opět se jedná o práci, kdy autorka pracovala s jedinečnými daty, neboť tato data ještě nebyla ve větší míře pro území obce Hodolany zpracována.

Jedním z dílčích cílů je vytvoření elektronické databáze ze sčítacích operátů pro obec Hodolany z let 1880 a 1890. Tato databáze skýtá velký potenciál pro vytvoření nejrůznějších analýz a studií týkajících se obyvatelstva a jeho vývoje. Lze pozorovat např. teritoriální původ obyvatelstva a jejich povolání. Také vývoj počtu obyvatel v Hodolanech a jeho srovnání se situací v ostatních obcích na území dnešního katastru města Olomouc v jednotlivých letech sčítání. Dále lze samozřejmě zhodnotit základní biologické, kulturní a sociální charakteristiky obyvatelstva a porovnat jejich vývoj v jednotlivých letech sčítání na území obce Hodolany.

Vzhledem k velkému potenciálu vytvořené elektronické databáze a následných struktur lze uvažovat o další rozšíření práce. Pěkné by bylo srovnání vývoje v Hodolanech s jinou velkou olomouckou městskou částí, např. tehdejší obcí Nová Ulice, která měla v roce 1910 téměř stejný počet obyvatel jako Hodolany, ale tvořilo ji z více než 60 % německé obyvatelstvo, a pro Hodolany byla tradičním rivalem.³ Zpracování historických sčítacích operátů pro obec Hodolany a vytvoření elektronické databáze může být tedy i do jisté míry inspirací pro další práci s těmito unikátními daty i pro ostatní obce.

² VIDLIČKA, J.: *Dějiny zapomenutého města Hodolan*. Olomouc: VOTOBIA 2005, s. 89

³ Tamtéž, s. 7

3 POUŽITÁ METODIKA A ZDROJE DAT

Při zpracování diplomové práce byly použity dvě navzájem se doplňující metody. V první řadě se jednalo o vyhledání a zpracování historických sčítacích operátů z let 1880 a 1890 a dále použití již autorkou zpracované databáze pro rok 1910. Současně bylo důležitým krokem prostudování odborné literatury.

3.1 ZPRACOVÁNÍ SČÍTACÍCH OPERÁTŮ

Stejně jako u bakalářské práce strávila autorka nejvíce času u vyhledávání a zpracování sčítacích operátů. Jelikož se jednalo o sice nejnáročnější, ale také o hlavní část, nemohla být v žádném případě vypuštěna. I v tomto případě byla práce na této části započata s předstihem a to hlavně z důvodu časové náročnosti. Opět bylo potřeba vyhledat sčítací operáty v archivu a nafotit je do digitální podoby. Nejdélhavější částí bylo přepsání dat a informací o obyvatelstvu z digitálních fotografií do digitální tabulkové databáze v programu Microsoft Excel. Sice se v jednotlivých letech nejednalo o tak velké množství dat jako v případě roku 1910, ale vzhledem k tomu, že se jednalo o dva roky a tudíž i dvě databáze, dala by se náročnost srovnat s rokem 1910.

Jak již bylo zmíněno v bakalářské práci, sčítací operáty jsou jedinečným a ojedinělým zdrojem informací. Zachycují poměrně podrobně strukturu obyvatelstva až na úroveň jednotlivých obyvatel. I přes mnohé problémy a úskalí spojenými s prací se sčítacími operáty se jedná o vynikající primární zdroje dat.

Tak jako samotné obyvatelstvo procházely i sčítací operáty během let určitým vývojem a změnou. Docházelo zejména ke změnám počtu a typu rubrik i ke změně samotné podoby sčítacích operátů. Bylo tedy nutné informace v databázích nějakým způsobem sjednotit tak, aby byla možná následná analýza. Autorka se rozhodla pro použití číselných kódů vytvořených již pro databázi pro rok 1910. I ve sčítacích operátech pro roky 1880 a 1890 se objevovaly rubriky, které nebyly vůbec vyplněné nebo je vyplnilo příliš mále procento obyvatel. Mohlo by se zdát, že tyto situace vznikaly z nepozornosti při vyplňování, z „lajdáctví“ či opomenutí rubriky. Ale vzhledem k tomu, že během těchto sčítání bylo povinné vyplnit všechna pole, nevyplněné rubriky znamenaly, že jev u dané osoby nenastal (zaměstnání u dětí). I přes tuto skutečnost byly tyto rubriky pro úplnost do databáze zaznamenány. Jediné rubriky ve sčítacích operátech, které nebyly zaneseny do databází, byly ty, které obsahovaly údaje o počtu užitkových domácích zvířat (př. koně, hovězí dobytek, atd.). Tyto údaje nebyly do databází zaznamenány z důvodu socio-ekonomického zaměření bakalářské i diplomové práce.

3.2 POROVNÁNÍ PODOBY SČÍTACÍCH OPERÁTŮ V JEDNOTLIVÝCH LETECH SČÍTÁNÍ

Jak již bylo uvedeno, sčítací operáty prošly změnou podoby i obsahu. Některé rubriky byly odstraněny, některé přidány a některé pouze obsahově pozměněny. Např. v operátech z roku 1880 se nachází pro zjištění zaměstnání dvě rubriky a to 1. způsob výživy, živnost a 2. majetek, postavení v zaměstnání nebo ve službě. V operátech z roku 1890 jsou pro stejnou charakteristiku rubriky čtyři: 1. obor výdělku hlavního, 2. postavení v hlavním povolání, 3. obor výdělku vedlejšího a 4. postavení ve vedlejším výdělku. V operátech z roku 1910 bylo rubrik ohledně zaměstnání dokonce osm, přičemž první a druhá rubrika zůstaly nezměněny a byly dostatečně vyplňovány. Další rubriky nebyly do databáze zahrnuty, protože měly obsahovat informace o názvu podniku ke konci roku 1910, o oboru hlavního výdělku a postavení v něm na konci roku 1907 a o oboru vedlejšího výdělku a postavení v něm a většinou zůstaly nevyplněny.

Tab. 1: Přehled rubrik, které byly převedeny do databáze pro rok 1910

Údaje zjišťované ve sčítacích operátech	Způsob zaznamenání do databáze
Ulice	slovně, bez úprav
Číslo orientační	číselně, bez úprav
Číslo popisné	
Číslo bytu	
Jméno	slovně, bez úprav
Příbuzenství/vztah k majiteli bytu	číselně, původní údaje byly nahrazeny vlastními číselnými kódy
Pohlaví	
Rok narození	číselně, bez úprav
Místo narození	slovně, bez úprav
Domovské právo	
Vyznání	číselně, původní údaje byly nahrazeny vlastními číselnými kódy
Rodinný stav	
Řeč	
Znalost čtení a psaní	
Tělesné vady	
Povolání	
Místo zaměstnání	

Tab. 2: Přehled rubrik, které byly převedeny do databáze pro rok 1890

Údaje zjišťované ve sčítacích operátech	Způsob zaznamenání do databáze
Osada	slovně, bez úprav
Číslo domu	číselně, bez úprav
Číslo bytu	
Jméno	slovně, bez úprav
Příbuzenství/vztah k majiteli	číselně, původní údaje byly nahrazeny vlastními číselnými kódy
Pohlaví	
Rok narození	číselně, bez úprav
Místo narození	slovně, bez úprav
Domovské právo	
Vyznání	číselně, původní údaje byly nahrazeny vlastními číselnými kódy
Rodinný stav	
Řeč	
Povolání	
Držitel domu	
Držitel pozemku	
Znalost čtení a psaní	
Tělesné vady	
Přítomnost	

Tab. 3: Přehled rubrik, které byly převedeny do databáze pro rok 1880

Údaje zjišťované ve sčítacích operátech	Způsob zaznamenání do databáze
Číslo domu	číselně, bez úprav
Číslo obydlí	
Jméno	slovně, bez úprav
Pohlaví	číselně, původní údaje byly nahrazeny vlastními číselnými kódy
Rok narození	číselně, bez úprav
Místo narození	slovně, bez úprav
Domovské právo	
Vyznání	číselně, původní údaje byly nahrazeny vlastními číselnými kódy
Rodinný stav	
Řeč	
Povolání	
Znalost čtení a psaní	
Tělesné vady	
Přítomnost	

Zatímco sčítací operáty z let 1890 a 1910 si jsou obsahově velice podobné, kromě rubrik týkajících se povolání, sčítací operáty z roku 1880 se docela liší. Liší se hlavně tím, že obsahují celkově méně rubrik. Ve sčítacích operátech z roku 1880 úplně chybí rubrika s informacemi o příbuzenství osob, která je např. ve sčítacích operátech z roku 1890 pojmenována „Příbuzenství nebo jiný poměr k majetníkovi bytu“. Dále zde v rubrikách rodné místo a příslušnost (domovské právo) chybí informace o politickém okrese. Uvedení této informace totiž nebylo v roce 1880 povinné, na rozdíl od sčítacích operátů z následujících let sčítání. Už ve sčítacích operátech z roku 1890 je v hlavičce této rubriky uvedeno, co všechno má dotyčná osoba do kolonky vyplnit, a to obec, politický okres a zemi.

Stejně jako při zpracovávání sčítacích operátů pro rok 1910 setkala se i nyní autorka s jistými překážkami během přepisování dat za roky 1880 a 1890. I v těchto dvou sčítacích letech byly sčítací operáty vyplňovány ne vždy dostatečně vzdělanými lidmi. Proto docházelo k řadě chyb, nesprávným nebo nejasným odpovědím. Nejčastěji se to týkalo rubrik obsahujících údaje o místě narození, domovském právu a povolání. V rubrice, kde se nacházely informace o místě narození či o domovském právu byly velice často chybně vyplněné okresy (nejčastěji šlo o záměnu politického a soudního okresu). Např. často bylo jako politický okres uvedeno město Litovel, které ale není politickým okresem, nýbrž spadá pod politický okres města Olomouc. Stejně tak Šternberk, který také spadá pod okres Olomouc, dále Zábřeh patřící do okresu Šumperk nebo Hranice náležící do okresu města Přerov. Vzhledem k tomu, že se tyto chyby netýkaly pouze těchto měst, musela autorka průběžně kontrolovat správnost údajů nebo je dohledávat. To bylo nejtěžší, pokud se jednalo o města a obce mimo České země, např. německé, polské, slovenské obce, ale také rumunské či maďarské obce. Problémem byly také cizí názvy obcí. Ve většině případů se sice jednalo o české nebo moravské obce, ale jejich názvy byly vedeny v němčině. Autorka musela tedy tyto názvy překládat nebo vyhledávat jejich české ekvivalenty. Občas to bylo ovšem nad lidské síly, obzvláště pokud byl rukopis špatně čitelný. Spousta obcí a měst byla také uvedena pod historickým názvem, který byl v daných letech aktuální, např. současné město Jeseník se v roce 1890 jmenovalo Frývaldov, Žďár nad Sázavou bylo dříve Město Žďár na Moravě apod. Pro lepší práci s touto rubrikou a pro lepší orientaci byly tyto historické názvy interpretovány v dnešní podobě.

V případě rubrik o povolání obyvatel se jednalo často o nepřesné pojmenování zaměstnání nebo postavení v něm. Často se v těchto rubrikách objevovaly takové informace, které se za povolání možná ani považovat nedá. Např. výměnice, almužnice, tulák, babička (= porodní bába) apod. V případě některých uvedených informací se jednalo o pro autorku neznámá zaměstnání, která si musela dohledat pomocí dostupných materiálů, pokud to bylo možné. Bohužel některá zaměstnání se autorce nepodařilo uspokojivě vysvětlit či přeložit,

proto se v číselném klíči k databázi objevují i takové živnosti jako greislerství nebo práce u Lichtenštejnů.

Samotný rukopis byl někdy tou největší překážkou. I když si autorka po určité době zvykla na typ písma, občas bylo čtení informací velice složité, dokonce i nemožné. Tak jako při práci se sčítacími operáty z roku 1910 se i mezi sčítacími operáty z let 1880 a 1890 objevilo několik operátů, které byly vyplněny kurentem.⁴ Vzhledem k tomu, že autorka neumí sama tohle písmo používat ani ho přečíst, byla nucena vyhledat k překladu odbornou pomoc. Stejně tak i v případě, že byly sčítací operáty vyplněny celé německy nebo dokonce německy a kurentem zároveň.

Na všech sčítacích operátech je poznat snaha o předchozí práci s nimi, dost možná první pokus o jejich socio-ekonomické zpracování. Bohužel následkem nešťastně zvolené metodiky se staly sčítací operáty ještě více nečitelné. Přes původně vypsání informace jsou napsány nebo spíše „načmárány“ nejspíše nějaké číselné kódy a poznámky tmavě modrou pastelkou. Ta často splývá s původním inkoustem a slova jsou kvůli tomu nečitelná. Nejvíce jsou tím postiženy rubriky obsahující informace o místě narození a o domovském právu, jejichž přepis byl už tak dost složitý a zdlouhavý.

Rok narození, měsíc a den	Rodiště, politický okres, země	Domovské právo (příslušnost), místní obec, politický okres, země, státní příslušnost	Vyznání náboženské	legieren nur bei Nicht-fatholiken Rodinný stav, zda svobodný, ženatý, ovdovělý, soudně rozvedený, zda manželství rozloučením zákonně jest rozloučeno, toto toliko u nekatolíků	Řeč obcovací
vergl. Absatz 15 der Belehrung srov. odst. 15. poučení	vergl. Absatz 16 der Belehrung srov. odst. 16. poučení	vergl. Absatz 17 der Belehrung srov. odst. 17. poučení	vergl. Absatz 18 der Belehrung srov. odst. 18. poučení		vergl. Absatz 19 der Belehrung srov. odst. 19. poučení
6	7	8	9	10	11
1874 Jan. 19	<i>[illegible]</i>	<i>[illegible]</i>	<i>[illegible]</i>	svob.	němect.

Obrázek 1: Ukázka způsobu vyplnění sčítacích operátů a ztížení přepisu v podobě modré pastelky

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130

Vysvětlivky: V tomto případě se jedná o vyplnění údajů česky, ale čitelnost je ztížena popsáním modrou pastelkou. Jsou zde zachyceny rubriky: rok narození, místo narození, domovské právo, náboženské vyznání, rodinný stav a obcovací řeč.

⁴ německá obdoba novogotického kurzívního písma používaná od 16. stol. až do pol. 20. stol. (v Německu)

Tab. 4: Údaje z obrázku 1 převedené do databáze

Rok narození	Místo nar. - obec	Místo nar. - polit. okres	Domovské právo - obec	Dom. právo - polit. okres	Vyznání	Rodinný stav	Řeč
1874	Hulín	Kroměříž	Nové Město	Žďár nad Sázavou	1	2	2

Vysvětlivky: Údaje v rubrikách vyznání, rodinný stav a řeč byly nahrazeny čísly podle vlastního číselného kódu.

V roce 1880 bylo v Hodolanech 2070 obyvatel a v roce 1890 jich bylo 3129. Dohromady za tyto dva sčítací roky jich tedy bylo téměř 5200.⁵ Jedná se tedy zhruba o 1300 obyvatel méně než v roce 1910, stále se však jedná o velké množství informací o každém obyvateli zvlášť, které bylo nutné poctivě zaznamenat a zdigitalizovat. V každé databázi se tedy řádky počítají na tisíce. Dohromady za všechny tři vybrané sčítací roky se jedná o více než 11500 řádků v programu Microsoft Excel.

Úskalím při práci s historickými zdroji a daty je častá neúplnost těchto dat. Práce s historickými sčítacími operáty není výjimkou. Již při zpracovávání operátů z roku 1910 se nepodařilo autorce shromáždit kompletní informace o obyvatelstvu Hodolan, ale i přes to měla k dispozici databázi, která obsahovala informace o 95% obyvatel z celkového počtu. Ovšem data z roku 1880 jsou překvapivě téměř kompletní a autorka má možnost využít databázi, která obsahuje informace o 99,8 % obyvatel Hodolan. Data z roku 1890 jsou na tom z hlediska zachovaných operátů nejhůře. Obsahují informace pouze o 90 % obyvatel Hodolan, což lze ale považovat za adekvátní podíl obyvatel z celkového počtu a databáze z roku 1890 je tedy vhodná i pro vytvoření vybraných socio-ekonomických struktur obyvatelstva.

Zajímavým poznatkem při zpracovávání databází bylo to, že do sčítacích operátů nebyli zapisováni pouze obyvatelé s trvalým bydlištěm v Hodolanech, ale i osoby, které se zde nacházeli v den sčítání pouze dočasně. Tím pádem se v databázi vyskytují i osoby „na návštěvě“, které byly i započítány do celkového počtu obyvatel v obci. Naopak se do celkového počtu obyvatel nepočítaly ty osoby, které zde sice měly trvalé bydliště, ale v den sčítání se zde nenacházely (osoby ve službě, v učení mimo Hodolany). Navzdory jejich nepřítomnosti o nich operáty obsahovaly veškeré informace stejně jako o osobách, které přítomny byly. Z tohoto důvodu mohou databáze obsahovat více obyvatel, než uvádějí dostupné knižní zdroje. Zřejmě proto byly součástí operátů rubriky přítomný a nepřítomný, aby bylo jasné, které osoby se do celkového počtu obyvatel mají počítat, a které ne.

3.3 PŘEHLED LITERATURY

Stejně jako v roce 2013 při zpracovávání bakalářské práce se i letos autorka setkala s částečným neúspěchem při vyhledávání odborné literatury o obci Hodolany. Literatura

⁵ TICHÁK, M, c. d., s. 195–196

zabývající se touto obcí, a především její socio-ekonomickou strukturou či průmyslovým vývojem, je naprosto nedostačující. Existuje jen velice málo ucelených publikací. Ty publikace, které se obcí Hodolany alespoň zabývají, obsahují velice stručné informace a pro rozsáhlejší práci jsou nevyhovující. Autorka tedy opět sáhla po zatím nekomplexnější publikaci od Jiřího Vidličky, která se zabývá obcí hodolany od první písemné zmínky až po rok 1919, kdy správu Hodolan převzalo město Olomouc a Hodolany se tak staly jednou z městských částí tzv. Velké Olomouce.⁶ Další publikací, kterou autorka použila, bylo dílo s názvem *Vzpomínky na starou Olomouc a její předměstí* od Milana Ticháka. Tato publikace vyšla v nakladatelství Burian a Tichák v roce 2013 jako jubilejní vydání k autorovým 80. narozeninám.⁷ Dalším užitečným zdrojem hlavně pro historický kontext bylo taktéž dílo od Milana Ticháka s názvem *Když padly hradby*. To pojednává o změnách, které nastaly po zrušení pevnostního statusu města Olomouc a popisuje tuto skutečnost jako velkou událost s významnými následky.⁸

Pro pomoc při zpracování jednotlivých socio-ekonomických struktur byla prostudována odborná literatura a publikace, především *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960* od kolektivu autorů Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.,⁹ dále *Zrod velkoměsta* od autorů Horská, P., Maur, E., Musil, J.¹⁰ a také dílo od autora Jemelka, M., jehož prací o životě v hornické kolonii na Šalamouně se autorka inspirovala k vytvoření vlastní bakalářské a diplomové práce.¹¹

⁶ VIDLIČKA J.: *Dějiny zapomenutého města Hodolan*. Olomouc: VOTOBIA, 2005

⁷ TICHÁK M.: *Vzpomínky na starou Olomouc a její předměstí*. Olomouc: Burian a Tichák, 2013

⁸ TICHÁK, M.: *Když padly hradby, Olomouc na přelomu dvou staletí*. Olomouc: Burian a Tichák, 2005

⁹ BARTOŠ, J., SCHULZ, J., TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, svazek III.*, Ostrava 1972

¹⁰ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J.: *Zrod Velkoměsta. Urbanizace v českých zemích a Evropě*. Praha, 2002

¹¹ JEMELKA, M.: *Na Šalamouně: společnost a každodenní život v největší moravsko-ostravské hornické kolonii*, Ostrava, 2008

4 HISTORICKÝ VÝVOJ HODOLAN

Tato malá, ryze česká osada byla pod současným názvem Hodolany známá v listinách už od roku 1228. Ležela na východním předpolí olomouckého hradu ještě dříve, než získala Olomouc statut města. Z počátku nebyly Hodolany žádnou významnou lokalitou a byly církevním majetkem.¹² Bouřlivý územní rozvoj této původně malé osady je spojen až se zrušením olomoucké pevnosti.

4.1 ÚZEMNÍ ROZVOJ MĚSTA OLOMOUC A OKOLÍ PO ZRUŠENÍ OLOMOUCKÉ PEVNOSTI

Zrušení pevnostního statusu a samotné zboření hradem bylo pro Olomouc a jeho okolí významným mezníkem v rozvoji urbanismu a industrializace. Poprvé se nepotřebnost tak nákladně udržovaného pevnostního kolosu ukázala v roce 1866. V létě toho roku na ni poukázala prusko-rakouská válka, kdy nepřátelská armáda jako na výsměch opevněnou Olomouc obešla a vydala se rovnou k Vídni a to prakticky bez odporu. Když po té krátce po prohrané válce v říjnu stejného roku císař František Josef I. olomouckou pevnost osobně navštívil, byli představitelé města připraveni mu naznačit, že by se mohlo uvažovat o jejím zrušení. Nakonec si však k takovému rozhovoru netroufli.¹³

Prvním krokem k celkovému zrušení pevnosti byla žádost o obnovení a případně i rozšíření městských sadů na místě tzv. Rudolfova stromořadí, které bylo vykáceno před očekávaným pruským vpádem do města, který se však nekonal. Příslušné povolení, i když s mnoha výhradami nakonec město získalo 14. září 1866. Cesta k dalším úlevám z pevnostního statusu byla ovšem ještě dlouhá.

Další žádost z roku 1869 zůstala bez odezvy. Lepší výsledek přinesla až žádost z roku 1873, která obsahovala přání povolit zboření Hradské brány z důvodu zlepšení dopravních poměrů směrem k vlakovému nádraží. Díky tomu, že tento problém s komunikací silně pociťovala i armáda, bylo roku 1874 toto povolení uděleno. Samotné bourání pak započalo v roce 1876. „Bourací“ ruch se už v obvodu pevnostních hradem nezastavil, i když do kýženého zrušení celé pevnosti uběhlo ještě dlouhých 12 let.¹⁴

Vše se v Olomouci změnilo až v roce 1888, kdy rušení a bourání hradeb začalo ve velkém. Na zbourání Hradské brány, např. zboření Kateřinské brány (1878), zboření tzv. Litovelského výpadu (1882) nebo nová cesta mimo Terezkou bránu k Nové Ulici (1883), na pozemcích kolem nových cest se zatím stavět nesmělo. Vše se začalo měnit až v roce 1888.

¹² TICHÁK, M., *Vzpomínky na starou Olomouc*, s. 193

¹³ TICHÁK, M., *Když padly hradby*, s. 7

¹⁴ Tamtéž, s. 7–8

Z důvodu stále existujících fortifikačních objektů v blízkosti bývalých hradeb se stavební a územní vývoj města odehrával hlavně na katastrálních územích okolních obcí – Hodolan, Nových Sadů, Povlu a hlavně Nové Ulice.¹⁵ počátku listopadu 1888 došlo do Olomouce „nejjasnější císařské nařízení“ z 9. března 1886 o zrušení pevností v Josefově, Terezíně a samozřejmě také v Olomouci. Dvouleté zpoždění této zprávy zůstává nadále záhadou. I když do té doby proběhly i jiné akce než

Územní rozvoj a postupná industrializace probíhaly téměř všemi směry od současného historického centra Olomouce. Pouze stavební vývoj na východní stranu města měl jisté problémy. Další nepříznivé okolnosti protáhly tento vývoj dokonce o celé století.

Je pravda, že v roce 1888 se konečně vybudovala cesta od mostu přes Střední Moravu až k čelu hlavního nádraží a okolo této cesty se postupně rozproudil čilý stavební ruch a to hlavně na levé straně nové komunikace nazývané Franz-Josefstrasse (dnes Masarykova). Na její pravé straně, po které sice od roku 1899 jezdila tramvaj k nádraží, stály dlouho pouze dva domy. Další domy na této straně přibýly až po roce 1924. Nejhorší byla situace v prostoru 300 metrů od budovy hlavního nádraží, které bylo sochařem Josefem Hladíkem v roce 1895 popsáno jako „pusto, prázdno“. Volnou plochu z jihu již omezovala zástavba Nových Hodolan kolem ulic Jungmannova a Fibichova a hned naproti renovovaného nádraží stál hotel Široký, ale za ním ve směru dnešní třídy Kosmonautů nebylo skoro nic. Tato skutečnost bohužel platila až do roku 1964 a než tudy projela první tramvaj k tržnici, uběhlo dalších 33 let.¹⁶

4.2 DĚJINY OBCE HODOLANY-ROLSBERK

Samostatná obec Hodolany-Rolsberk v politickém okrese Olomouc-venkov byla vytvořena v roce 1848. Stalo se tak po zrušení staré patrimoniální správy. Ta byla spravována voleným obecním zastupitelstvem společným i pro osadu Rolsberk, i když katastry obou částí obce byly v evidenci vedeny odděleně. A to až do roku 1935.¹⁷

4.2.1 ŽELEZNICE MĚNÍ ŽIVOT V OBCI

Velký vliv na vývoj obce měla výstavba železnice spojující Vídeň s Moravou a územím dnešního Polska. Práce započaly již v roce 1838 na úseku Vídeň – Břeclav s odbočkou do Brna v roce 1839. Trať dále pokračovala do Přerova, odkud byla v roce 1841 vybudována odbočka do Olomouce. Původní předpoklad byl, že trať bude ukončena nádražím přímo v Olomouci. S tímto projektem ovšem nesouhlasilo pevnostní ředitelství. Řešení se tedy hledalo především

¹⁵ TICHÁK, M., *Když padly hradby*, s. 11–12

¹⁶ Tamtéž, s. 33–41

¹⁷ TICHÁK, M., *Vzpomínky na starou Olomouc*, s. 195

na východ od města a to v Hodolanech. Přestože byla trať nakonec vedena přímo přes pozemky obce k nádraží v blízkosti dnešního Penzionu Haná (už na katastru Bělidel). Provoz na olomoucké trati byl zahájen 17. října 1841 slavnostním příjezdem prvního vlaku. V roce 1845 byla trať prodloužena ve směru Olomouc – Praha. Neustálý růst počtu cestujících vedl na konci 60. let 19. století k plánům na výstavbu nového osobního nádraží, protože skromné prostory původní výpravní budovy brzy přestaly narůstajícímu počtu cestujících stačit. Neboť byla Olomouc v té době stále pevností, bylo těžké přesvědčit vojsko, aby souhlasilo s vystavěním budovy z pevného zdiva. Vojsko nakonec souhlasilo, ale pouze za určitých podmínek a omezení (př. maximálně dvě podlaží, tenké stěny, demoliční komory apod.) Výstavba nového osobního nádraží byla na území Hodolan dokončena v roce 1870. V roce 1882 byl zahájen provoz soukromé železniční tratě Olomouc – Čelechovice na Hané, která vznikla z iniciativy majitelů sladoven a cukrovarů v okolí Olomouce. Se zahájením provozu je spojená výstavba dvou nových menších nádraží.

Zmíněné vedení železničních tratí rozdělilo katastr obce na dvě části. To hrálo ve vývoji obce důležitou roli, neboť oddělené části obce spolu byly špatně propojeny. Cesta mezi těmito částmi byla možná pouze na tomu vyhrazených místech, ale ta byla velice špatně označena a často i neosvětlena a docházelo zde k mnoha neštěstím. Obec proto bojovala za výstavbu lávky z tehdejší Panské ulice přímo na nádraží nebo za vybudování podchodu. Bohužel výstavba vždy ztroskotala na neochotě dráhy nebo na nedostatku financí obce. Není se tedy čemu divit, že zpočátku obyvatelé nevívali železnici s nadšením, reakce byly často odměřené až negativní. Netušili tehdy, jak velké změny v obci železnice způsobí.¹⁸

4.2.2 MODERNIZACE A INDUSTRIALIZACE OBCE

Od zavedení železnice zažily Hodolany velký rozvoj průmyslu a také velký nárůst obyvatel. Ten byl zapříčiněn hlavně vznikem nových pracovních míst. Už v roce 1860 vznikl v Hodolanech první velký podnik – lihovar Spolku moravských cukrovarů (dnes drožďárna a lihovar, dříve Seliko), jehož továrny byly postaveny na břehu řeky Bystřice. Dalším velkým podnikem se stala Langrova sladovna založená v roce 1876. Ta bohužel nepřežila 2. sv. válku, přestože dosáhla mezinárodního věhlasu. Roku 1896 byla založena cementárna Hrůza a Rosenberg.

V roce 1899 byla před nádraží zavedena elektrická dráha (TRAMVAJ) spojující Hodolany s Olomoucí, Novou Ulicí a později i Neředínem. Výstavbu nové přímé cesty umožnilo až zbourání Hradské brány v roce 1888. Původně se uvažovalo o stavbě pouliční dráhy na parní

¹⁸ VIDLIČKA, J., c. d., s. 23–30

pohon, protože dvě ve městě existující elektrárny jen stěží dokázaly pokrýt potřeby místních obyvatel a podniků. Před definitivním rozhodnutím byla vyslána odborná komise do Německa a následně v roce 1896 podala komise návrh na vybudování pouliční sítě s modernějším elektrickým pohonem. S tím souvisela i stavba nové elektrárny, jíž se ujala firma Siemens & Halske z Vídně. Před nádražní budovou se nacházela konečná tramvajová smyčka – první v pozdějším Československu. Tehdejší jednokolejná dráha vedla od hlavního nádraží přes dnešní Masarykovu třídu, náměstí Republiky a Ostružnickou ulici na Horní náměstí, kde se dále větvila. Elektrická dráha umožnila místnímu obyvatelstvu rychlejší a pohodlnější cestu do Olomouce nebo na Novou Ulici a naopak. Zavedením elektrické dráhy do Hodolan byl jasně potvrzen jejich rostoucí význam.¹⁹

Obrázek 2: Elektrická dráha vedoucí přes Hodolanský most
Zdroj: Robert Krupička, 2010

V roce 1903 byla v obci zřízena pošta, což znamenalo další možnosti zaměstnání. Mezi další významné pokroky patřila výstavba kanalizace a chodníků, která začala v roce 1906. V roce 1908 následovalo částečné zavedení vodovodu a plynovodu čímž obec rychle získávala městský ráz.²⁰

¹⁹ VIDLIČKA, J., s. 33–35

²⁰ Tamtéž, s. 55

Významnou událostí v roce 1907 byl vznik železáren Kosmos. Z původně malého provozu českého podnikatele Adolfa Salivara se stal jeden z největších průmyslových závodů v Olomouci. Ve stejném roce byla v obci zřízena dvoutřídní pokračovací průmyslová škola.

Stejně významnou událostí se v roce 1908 stalo přestěhování továrny na cukrovinky Zora z olomouckého Dolního náměstí do Hodolan. V roce 1909 se zde nacházela továrna na telefony a telegrafy Roberta von Lieben.²¹ Další malé převážně české podniky vyráběly konzervy, zástěry, syrečky atd.

Rok 1910, pro Hodolany čas závažných rozhodnutí, byl také rokem, kdy se zrodily první myšlenky na výstavbu obecní elektrárny. Její budování bylo historicky nejnákladnější investicí obce. Stavba elektrocentrály byla svěřena firmě Křížík z Karlína. Ta se poté stala i výhradním dodavatelem mnoha součástí. Výstavba provozních budov byla zadána místnímu architektovi Janu Stuchlíkovi a zednickému mistrovi Janu Krejčířovi. Elektrárna byla definitivně dostavěna v roce 1912.²²

4.2.3 NACIONALISMUS A SAMOSPRÁVA

Obec Hodolany byla česká obec s převážně českou samosprávou. Nezanedbatelnou menšinu zde tvořili německy mluvící židé a nejpočetnější menšinu samozřejmě tvořili Němci. Období přelomu století bylo obdobím vypjatého nacionalismu. Přibližně v polovině 90. let 19. stol. zesílil vliv německé menšiny, která se snažila o větší zastoupení v samosprávě. S posilováním vlivu souvisela i jejich snaha o zřízení německé obecní školy v Hodolanech. Česká část výboru se ale postavila tvrdě na odpor a se vznikem německé školy nesouhlasila.²³

V protokolech ze zasedání obecního výboru vedených od roku 1888 je prvním známým starostou obce Antonín Mačák. Ten byl v roce 1891 nahrazen nově zvoleným starostou Cyrilem Balekou, který byl na vlastní žádost v roce 1897 odvolán a novým starostou byl zvolen Josef Homé.²⁴

V roce 1905 byl zvolen ryze český obecní výbor v čele se starostou Tomášem Mačákem, což bylo v dané politické a národnostně vypjaté situaci spatřováno jako výrazné vítězství Čechů nad Němci. Tento starosta byl v tisku označován jako první průkopník a osvoboditel od židovsko-německého útlaku.²⁵ Ve stejném roce došlo k přejmenování ulic. Nové názvy např.

²¹ TICHÁK, M., c. d., s. 197

²² VIDLIČKA, J., s. 73–74

²³ Tamtéž, s. 38, 45

²⁴ Tamtéž, s. 42–44

²⁵ Tamtéž, s. 51

Husova, Žižkova, Táborská, Palackého, Jungmannova, Komenského, Dobrovského atd. připomínaly českou kulturu a historii.²⁶

V roce 1910 započalo také úsilí o povýšení obce Hodolany na město. Byla jmenována zvláštní komise, která měla za úkol sepsat oficiální žádost a dohlédnout na administrativní úkony. Hodolany byly povýšeny na město v prosinci roku 1913. Dobovým nacionalistickým tiskem byly označovány za pevnou hráz proti rozpínání německého živlu na Olomoucku a byly oslavovány jako jedno z nejvýznamnějších českých měst.²⁷

4.2.4 HISTORICKÝ VÝVOJ POPULACE HODOLAN

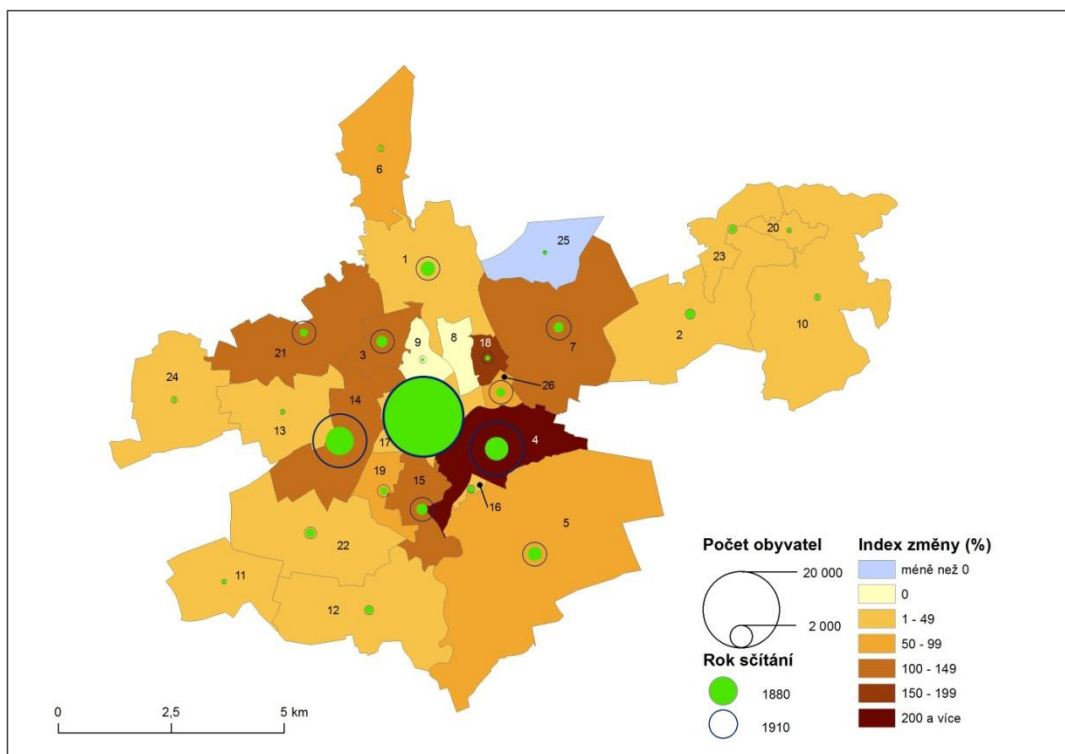
Vývoj populace v Hodolanech na přelomu 19. a 20. stol. byl nejdůležitějším prvkem při výběru této obce pro zpracování bakalářské práce. V případě obce Hodolany se jedná o jedinečnou situaci, kdy byl zaznamenán nárůst populace o více než 200 % během 30 let. Tak velký nárůst populace nebyl zaznamenán v žádné jiné obci na území dnešního katastru města Olomouc. Tento úkaz podpořil zájem autorky zpracovat data ze sčítacích operátů ze sčítání lidu v roce 1910 a následně z let 1880 a 1890 pro analyzování socio-ekonomických struktur populace. Tyto 3 roky byly vybrány hlavně proto, že vývoj počtu obyvatel a industrializace je spojen s rokem 1888, kdy byl zrušen pevnostní statut. Díky tomu se začala rozrůstat zástavba, což tento vývoj jen podpořilo. Sčítání z roku 1880 tedy zachycuje situaci před zrušením pevnostního statusu, sčítání z roku 1890 situaci těsně po zrušení pevnostního statusu města Olomouc a sčítání z roku 1910 podává svědectví o populaci obce Hodolany pouhých pár let před tím než byly Hodolany povýšeny na město.

Rozvíjející se průmysl naprosto změnil ráz původně čistě zemědělské obce založené na úrodné půdě, na obec průmyslovou. S výstavbou továren a podniků mizela pole a pastviny. Z původních zemědělců se stávali zaměstnanci průmyslových areálů. Počet domů a obyvatel se několikanásobně zvětšil a Hodolany se staly největší českou obcí politického okresu Olomouč-venkov.²⁸

²⁶ TICHÁK, M., c. d., s. 199

²⁷ Tamtéž, s. 200

²⁸ VIDLIČKA, J., c. d., s. 40–41

Obrázek 3: Vývoj populace ve vybraných obcích okresu Olomouc v letech 1880–1910

Pramen: Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Ostrava 1972

Vysvětlivky: 1. Černovír 2. Droždín 3. Hejčín 4. Hodolany 5. Holice 6. Chomoutov 7. Chvátkovice 8. Klášterní Hradisko 9. Lazce²⁹ 10. Lošov 11. Nedvězí 12. Nemilany 13. Neředín 14. Nová Ulice 15. Nové Sady 16. Nový Svět 17. Olomouc – město 18. Pavlovičky 19. Povel 20. Radíkov 21. Řepčín 22. Slavonín 23. Svatý Kopeček 24. Topolany 25. Týneček 26. Bělidla

²⁹ Obce Klášterní Hradisko a Lazce byly do roku 1884 součástí obce Černovír. Po roce 1884 vznikla obec Lazce, pod níž patřilo i Klášterní Hradisko. Proto nebylo možné sehnat data pro Lazce z roku 1880 a pro Klášterní Hradisko z roku 1880 ani z roku 1910.

5 BIOLOGICKÉ, KULTURNÍ, SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA

Stěžejní částí této diplomové práce bylo zjištění socio-ekonomických struktur obyvatelstva Hodolan za roky 1880 a 1890 a jejich porovnání se socio-ekonomickými strukturami obyvatelstva Hodolan za rok 1910, které autorka zpracovávala jako bakalářskou práci. K zpracování těchto struktur byla použita analýza autorkou zpracovaných sčítacích operátů z let 1880 a 1890 do digitální podoby v programu Microsoft Excel. Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.2 POROVNÁNÍ PODOBY SČÍTACÍCH OPERÁTŮ V JEDNOTLIVÝCH LETECH SČÍTÁNÍ, ne vždy se podařilo získat kompletní informace o obyvatelstvu Hodolan. Z toho důvodu obsahuje databáze pro rok 1910 informace pouze o 95 % obyvatel Hodolan, databáze pro rok 1880 je téměř kompletní, obsahuje informace o 99,8 % obyvatel. Databáze pro rok 1890 je na tom z hlediska zachovaných operátů nejhůře, obsahuje informace o 90 % obyvatel Hodolan, což je nejméně z těchto tří sčítání.

Dále je nutné zmínit, že z důvodu občasných chyb, nepřesně vyplněných rubrik či chybějících údajů, je téměř v každé struktuře jiný základ celkového počtu obyvatel, z nichž byly tvořeny jednotlivé charakteristiky. Nejčastěji se tak stávalo v případě osob ve vojenské službě, u kterých byly často vyplněny jen rubriky týkající se jména, pohlaví, roku narození a povolání. Tyto situace se nejčastěji objevovaly ve sčítacích operátech za roky 1890 a 1910. Ve sčítacích operátech z roku 1880 byly o osobách ve vojenské službě většinou úplnější informace, často byly vyplněny i rubriky o místě narození a domovském právu, někdy dokonce úplně všechny rubriky.

5.1 BIOLOGICKÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA

5.1.1 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE POHLAVÍ

Poměr pohlaví obyvatelstva žijícího na určitém území závisí na mnoha faktorech. V nejvyšší míře se jedná o výsledek přirozené a mechanické měny obyvatelstva. Dalším faktorem, hlavně v období industrializace, mohla být nabídka pracovních míst v okolí bydliště. V místech, kde se soustředil lehký průmysl, převládala ženská složka, naopak v místech s koncentrací těžkého průmyslu nebo hornictví převládala mužská složka.³⁰

V roce 1880 byla na území obce Hodolan mužská a ženská složka téměř vyrovnaná. Mužská složka tvořila 48,3 % z celkového počtu obyvatel a ženská složka tvořila 51,7 % z celkového počtu obyvatel. Je tedy vidět, že ženská složka obyvatelstva lehce převládala nad mužskou složkou (na rozdíl od roku 1910). Tento jev mohl být způsoben tím, že v roce 1880

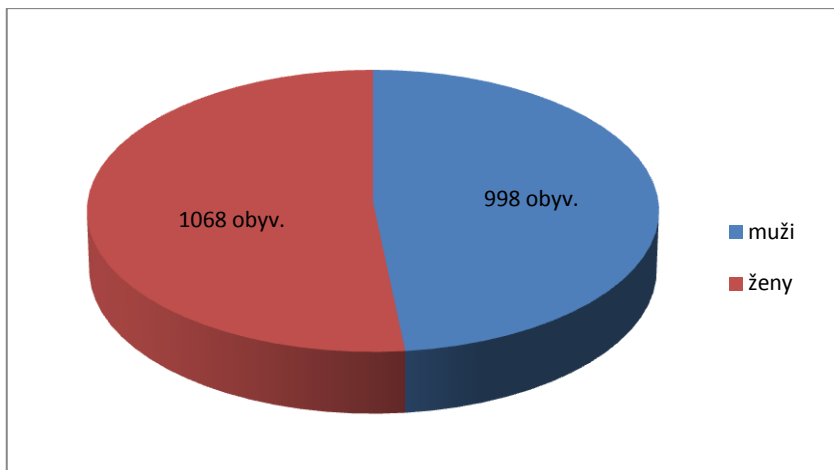
³⁰ JEMELKA, M.: c. d., s. 61

ještě stále platil pevnostní statut města Olomouc a okolí. Z toho důvodu se v rámci Hodolan jednalo převážně o rurální společnost a docházelo hlavně k rozvoji lehkého průmyslu a vzniku pracovních míst pro ženy (škola, sladovna, krejčovství, atd.). Zároveň zde však začaly vznikat firmy a podniky nabízející lepší uplatnění pro muže (sladovna, cukrovar, železnice, atd.).

Také v roce 1890 byla v Hodolanech mužská a ženská složka téměř vyrovnaná. Rozdíl mezi počtem mužů a žen je dokonce menší než v roce 1880. I v tomto roce žilo v Hodolanech více žen než mužů a to o rovných 56 osob. Ženská složka tedy tvořila v roce 1890 60 % a mužská složka tvořila 40 % z celkového počtu obyvatel.

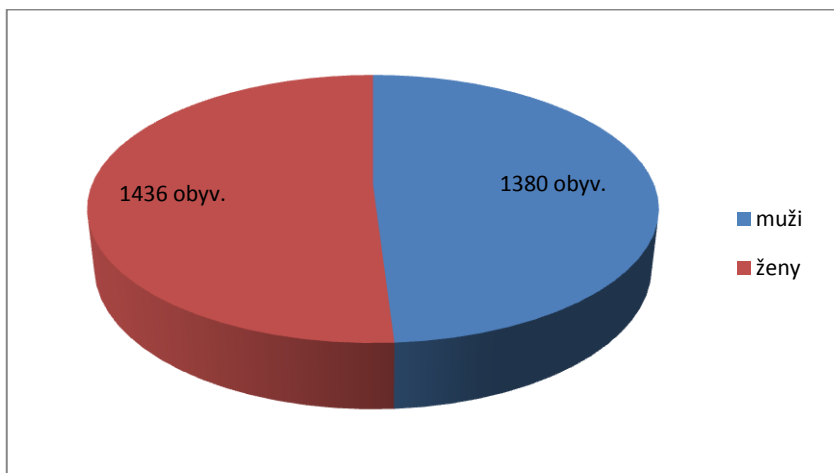
Pro rok 1910 je tato struktura jako jedna z mála zpracovaná pro všech 95 % obyvatel Hodolan. Základ pro výpočet je zde tedy tvořen 6 096 obyvateli. Na území Hodolan byla v roce 1910 mužská a ženská složka téměř vyrovnaná. Mužská složka tvořila 50,5 % a ženská složka 45,5 %. Tento stav byl s největší pravděpodobností způsoben hlavně rozvojem lehkého průmyslu a vznikem pracovních míst vhodných pro ženy (pošta, tovární pletárna, tvarůžkárna, továrna na zástěry, cukrovinky, konzervy, atd.) a zároveň množstvím firem a podniků, kde našli lepší uplatnění muži (cementárna, slévárna, elektrárna, lihovar, sladovna, kamenictví, atd.). Nepatrná převaha mužů byla nejspíše způsobena stavbou a rozvojem železnice, kde našlo zaměstnání velké množství obyvatel, vzhledem k náročnosti práce především mužů. Jedná se tedy o normální a vyrovnaný poměr mužů a žen, právě z toho důvodu, že se nejedná o lokalitu orientovanou pouze k těžkému průmyslu. Lze to ověřit porovnáním zaměstnání svobodných mužů a svobodných žen. V roce 1910 pracovalo v různých továrnách, ve stavebnictví nebo např. v kamenictví 27,6 % svobodných mužů, ale svobodných žen bylo na stejných místech zaměstnáno pouze 8,3 %. Nejvíce svobodných žen pracovalo např. v tovární pletárně, v továrně na cukrovinky, na zástěry nebo v hotelu.

Při porovnání všech třech let sčítání lze pozorovat postupné vyrovnávání ženské a mužské složky. Ženská složka převažovala ve sčítání z let 1880 a 1890, které zachycují populaci v Hodolanech před a těsně po zrušení olomoucké pevnosti. V této době zde ještě nebyl příliš rozvinutý průmysl a jednalo se o rurální společnost, jak již bylo uvedeno. S postupem času se ovšem začal průmysl díky zrušení olomoucké pevnosti rychle rozvíjet a díky tomu zde vzrostla nabídka zaměstnání pro muže. Rozdíl mezi počtem mužů a žen se tedy nadále zmenšoval a ve sčítání z roku 1910 (autorkou zpracované výsledky) muži početně ženy převýšili. Můžeme tedy mluvit o souvislosti změny společnosti z rurální na průmyslovou se změnou v poměru počtu mužů a žen v obci Hodolany. Počet mužů a žen samozřejmě nesouvisí pouze s nabídkou zaměstnání v určitém území. Svou roli hraje řada dalších faktorů, např. úmrtnost mužů a žen, naděje na dožití, střední délka života atd. Dalším faktorem může být pro muže vojenská služba a pro ženy např. skutečnost zda jsou nebo nejsou ve službě či v učení v jiné obci.

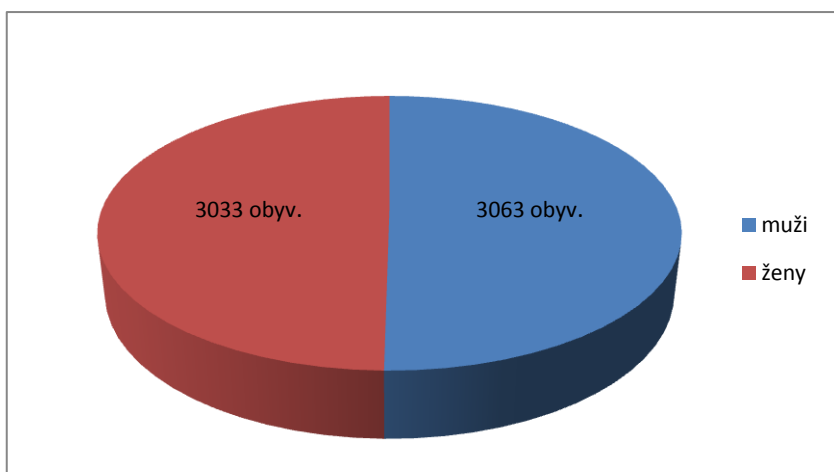
Obrázek 4: Struktura populace Hodolan v roce 1880 podle pohlaví

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Obrázek 5: Struktura populace Hodolan v roce 1890 podle pohlaví

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Obrázek 6: Struktura populace Hodolan v roce 1910 podle pohlaví

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

5.1.2 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE VĚKU

V roce 1880 je populace Hodolan charakteristická vysokým počtem osob ve věku 15–59 let. Tato skupina tvoří 59 % z celkového počtu obyvatel. Skupina obyvatel tvořená dětmi, tedy osobami ve věku 0–14 let, která je označována jako dětská složka, tvoří 36,2 % z celkového počtu obyvatel a postreprodukční složka, neboli osoby ve věku 60 a více let, tvoří pouze 4,7 %.

Pro rok 1890 bohužel nebylo možné analyzovat v této struktuře data u všech obyvatel. Z 2816 obyvatel byla rubrika o věku vyplněna pouze u 2798 obyvatel. Zbýlých 18 obyvatel nemělo tuto rubriku vůbec vyplněnou. Jednalo se o osoby ve vojenské službě, u kterých bylo vyplněno velice málo rubrik. Hlavně v operátech za roky 1890 a 1910. V této struktuře je tedy základ tvořen 2798 obyvateli a stejně jako u předchozího sčítání ji charakterizuje vysoký počet osob ve věku 15–59 let. Tato skupina tvoří 58,1 % z celkového počtu obyvatel. Dětská složka neboli osoby ve věku 0–14 let, tvoří 37,3 % z celkového počtu a zbylých 4,6 % obyvatel tvoří osoby ve věku 60 a více let, tedy postreprodukční složka.

Pro rok 1910 také nebylo možné v této struktuře analyzovat data u všech 6 096 obyvatel, neboť rok narození nebyl vyplněn u 20 osob. V této struktuře je tedy základ pro výpočty tvořen 6 076 obyvateli. Populaci v Hodolanech v roce 1910 charakterizuje především vysoký počet osob ve věku 15–59 let stejně jako v letech 1880 a 1890. Tato skupina obyvatel tvoří 59,7 % z celkového počtu obyvatel. Skupina obyvatel tvořená dětmi, tedy dětská složka, tvoří 35,8 % z celkového počtu obyvatel a zbylých 4,5 % tvoří postreprodukční složka.

Tab. 5: Struktura populace Hodolan v roce 1880

podle hranic produktivního věku

Věk	muži	ženy	celkem
0 - 14	368	380	748
15 - 59	582	638	1220
60 +	48	50	98

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Tab. 6: Struktura populace Hodolan v roce 1890

podle hranic produktivního věku

Věk	muži	ženy	celkem
0 - 14	530	513	1043
15 - 59	787	838	1625
60+	45	85	130

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Tab. 7: Struktura populace Hodolan v roce 1910

podle hranic produktivního věku

Věk	muži	ženy	celkem
0 – 14	1094	1082	2176
15 – 59	1853	1776	3629
60+	97	174	271

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Typ populace Hodolan podle věkové pyramidy lze jednoznačně určit u všech 3 let sčítání. Již vizuálně se nabízí zařadit ji do progresivního typu, hlavně díky nápadnému tvaru pyramidy. Pro tento typ platí hlavní podmínka, kdy obyvatelé ve věku 0–14 let tvoří 40 %, obyvatelé ve věku 15–59 let přibližně 50 % a obyvatelé starší 60 let asi 10 % z celkového počtu obyvatel.³¹ V případě Hodolan, jak již bylo uvedeno, tvoří v roce 1880 skupina obyvatel ve věku 0–14 let 36,2 %, skupina obyvatel ve věku 15–59 let tvoří rovných 59 % a obyvatelé starší 60 let tvoří pouze 4,7 % z celkového počtu obyvatel.

V roce 1890 dosahovaly jednotlivé složky obyvatelstva podobných hodnot jako v roce 1880. Obyvatelé ve věku 0–14 let tvoří 37,3 % z celkového počtu, obyvatelé ve věku 15–59 let tvoří 58,1 % z celkového počtu a obyvatelé starší 60 let tvoří pouhých 4,6 % z celkového počtu obyvatel Hodolan.

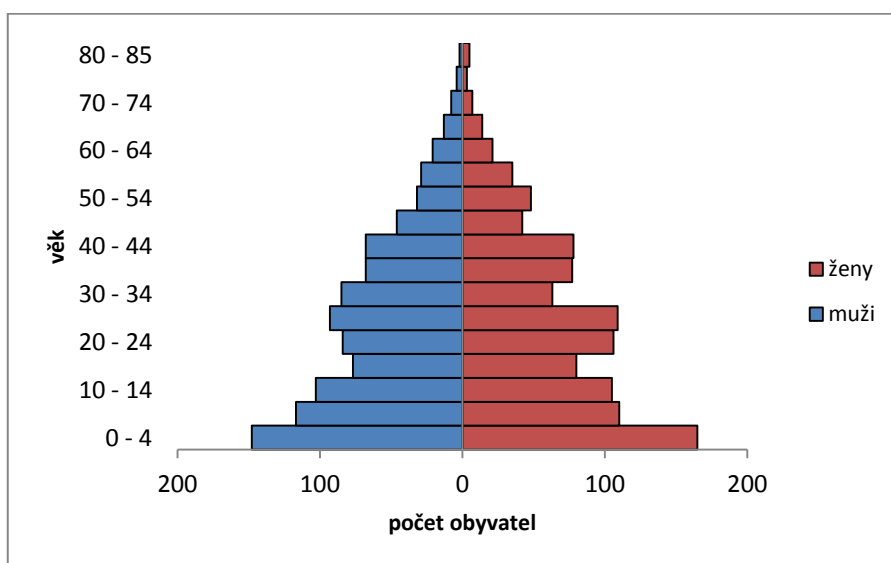
Hodnoty za rok 1910 jsou opět velice podobné, lze říct, že téměř totožné. Skupina obyvatel ve věku 0–14 let tvoří 35,8 %, skupina obyvatel ve věku 15–59 let tvoří 59,7 % a obyvatelé starší 60 let tvoří pouze 4,5 % z celkového počtu obyvatel.

Ve všech třech případech se tedy jedná o populaci progresivního typu s výrazným zastoupením skupiny obyvatel ve věku 0–14 let.

Při srovnání těchto výsledků jsou vidět pouze nepatrné rozdíly v jednotlivých procentuálních hodnotách. Ty zůstávají totiž téměř stejné. Ve všech třech autorkou zpracovávaných letech sčítání se podíl obyvatel ve věku 0–14 let pohybuje v rozmezí 35–38 % z celkového počtu obyvatel, podíl obyvatel ve věku 15–59 let se pohybuje dokonce v menším rozmezí a to mezi 58–60 % z celkového počtu obyvatel a skupina obyvatel starší 60 let tvoří pokaždé téměř stejný podíl, který se pohybuje od 4,5–4,7 % z celkového počtu obyvatel Hodolan. Při pohledu pouze na procentuální hodnoty bychom tedy očekávali i stejnou podobu věkových pyramid. Ty však ve výsledku v grafickém zpracování úplně stejné nejsou. Liší se hlavně v počtu obyvatel v jednotlivých pětiletých intervalech. Grafické znázornění mužské populace si je více podobná než grafické znázornění ženské populace v jednotlivých letech

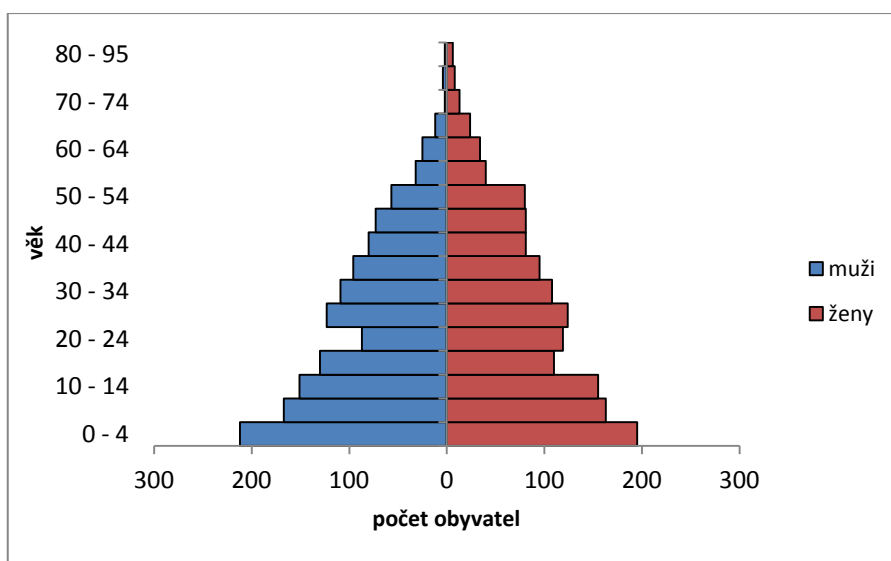
³¹ MAUR, E.: *Základy historické demografie*. Praha: Univerzita Karlova 1983. s. 93

sčítání. Jako spojovací článek se zde ukazuje výrazný menší počet mužů ve věku 20–24 let, u roku 1880 ve věku 15–24 let, který znázorňuje muže ve vojenské službě. Počty žen se v jednotlivých letech sčítání liší mnohem více. Nápadné úbytky počtu žen jsou důsledkem zaměstnání těchto osob ve službě v jiné obci nebo v jiném městě. Ovšem postupně se i tyto rozdíly v počtu žen zmenšují a maximální počty žen v jednotlivých pětiletých kategoriích vytvářejí souvislejší linii, jak je vidět u hodnot pro rok 1910 (viz obrázek č. 9). Tato skutečnost je spojena i s postupným rozvojem obce, ze které se pomalu stávalo město (1913). Díky tomu již ženy neodcházely do služby jinam, ale naopak do Hodolan přicházely do služby ženy z venkova.

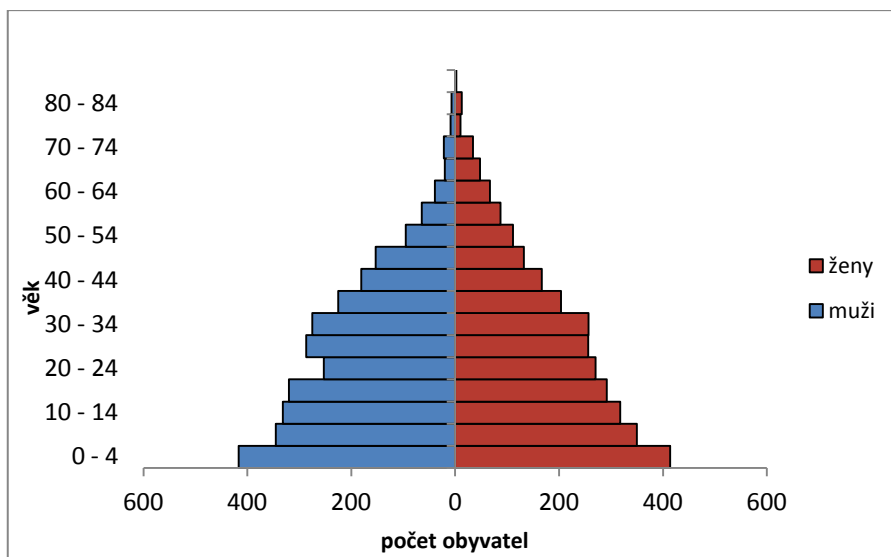
Obrázek 7: Struktura populace Hodolan v roce 1880 podle věku

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Obrázek 8: Struktura populace Hodolan v roce 1890 podle věku

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Obrázek 9: Struktura populace Hodolan v roce 1910 podle věku

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Jak již bylo uvedeno v bakalářské práci, progresivní typ populace byl v této době typický pro celé území českých zemí. Věková struktura v Hodolanech se tedy nevyvíjí výrazně od celkové věkové struktury v českých zemích na přelomu 19. a 20. stol. a odpovídá stavu populace, jež nedokončila všechny fáze demografické revoluce.

5.1.3 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE RODINNÉHO STAVU

Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu byla zpracovávána z informací o obyvatelích starších 15 let.

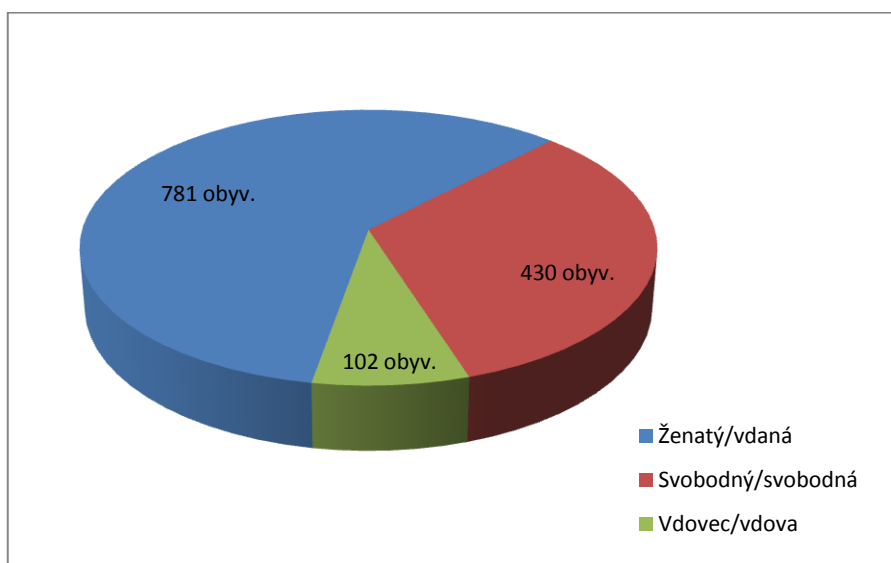
V databázi pro rok 1880 tvoří obyvatelstvo starší 15 let 63,8 % z celkového počtu obyvatel. Jedná se o 1318 obyvatel, ale základ pro výpočet v této struktuře je tvořen 1313 obyvateli a to z toho důvodu, že u 5 zbylých osob nebyla rubrika vyplněna. Jednalo se o osoby ve vojenské službě, u kterých, jak již bylo uvedeno, často nebyly některé rubriky vyplněny. V roce 1880 byly výsledky následující: osoby v kategorii ženatý/vdaná tvoří 59,5 % obyvatel, osoby v kategorii svobodný/svobodná tvoří 32,7 % obyvatel a odpověď vdovec/vdova vyplnilo 7,8 % obyvatel.

Ani v roce 1890 nebyla rubrika potřebná pro vytvoření této struktury vyplněna u všech osob starších 15 let. Obyvatelstvo ve věku 15 a více let tvoří v tomto roce 63 % z celkového počtu a jedná se tak o 1775 osob. Základ pro výpočty je ale tvořen pouze 1755 obyvateli. U zbylých 20 osob nebyla rubrika vyplněna. Opět se jedná hlavně o osoby ve vojenské službě. Při použití menšího základu zjistila autorka, že obyvatelé v kategorii ženatý/vdaná tvoří 60,2 % z celkového počtu, v kategorii svobodný/svobodná se nachází 29,7 % obyvatel z celkového

počtu a obyvatelé v kategorii vdovec/vdova tvoří 10 % z celkového počtu. Nejméně je zastoupena kategorie rozvedený/rozvedená a to pouze 1 osobou (0,1 %).

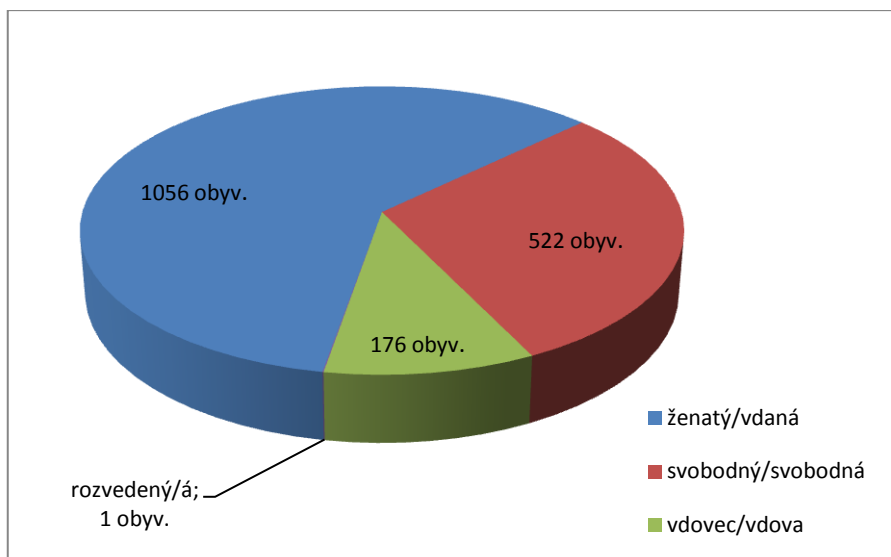
V roce 1910 tvoří obyvatelstvo ve věku nad 15 let 64 % celkového počtu obyvatel. Jedná se o 3920 obyvatel, ale základ pro výpočet v této struktuře je tvořen 3909 obyvateli. U zbylých 11 osob byly rubriky potřebné k analyzování této struktury nevyplněné. V rámci populace obce Hodolany se jedná o situaci, kdy skupina osob v kategorii ženatý/vdaná tvoří 56,7 % obyvatel, kategorie svobodný/svobodná tvoří 35 % obyvatel a údaj vdovec/vdova byl vyplněn u 8 % obyvatel. Zbylých 0,3 % tvoří obyvatelé, u nichž byla v příslušné rubrice uvedena odpověď rozvedený/rozvedená, případně rozloučený/rozloučená.

Mezi lety 1880 a 1890 je v kategorii ženatý/vdaná pouze nepatrný rozdíl a to jen 0,7 procentních bodů. V roce 1890 byl ze všech tří let sčítání autorkou zaznamenán nejvyšší počet osob právě v kategorii ženatý/vdaná a také v kategorii vdovec/vdova. Počet osob v kategorii svobodný/svobodná byl v tomto roce naopak nejmenší. V roce 1910 se podíl obyvatel v kategorii ženatý/vdaná ztelně snížil a tatáž situace nastala také v kategorii vdovec/vdova. Naopak se logicky zvýšil podíl obyvatel v kategorii svobodný/svobodná a to o celých 5,3 procentních bodů.

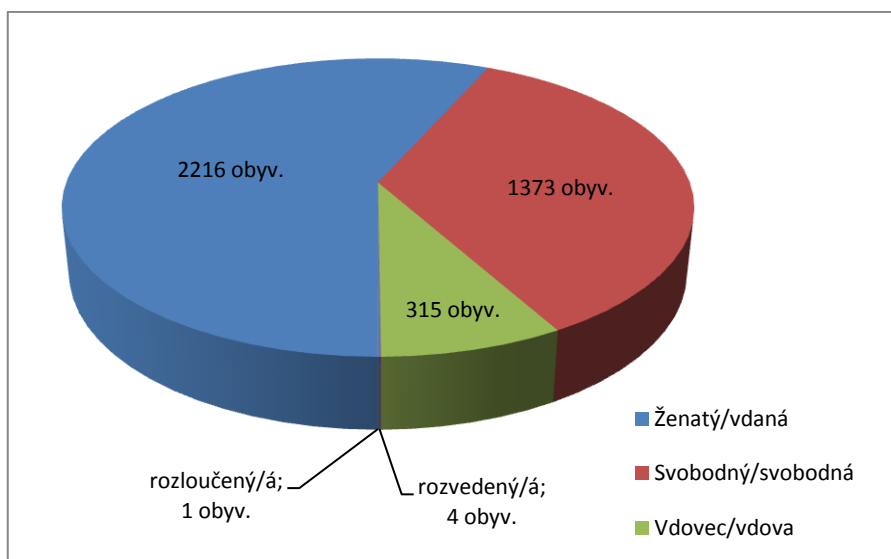
Obrázek 10: Struktura populace Hodolan podle rodinného stavu v roce 1880 u osob starších 15 let

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolany 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Obrázek 11: Struktura populace Hodolan podle rodinného stavu v roce 1890 u osob starších 15 let

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Obrázek 12: Struktura populace Hodolan podle rodinného stavu v roce 1910 u osob starších 15 let

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Pro podrobnější zhodnocení této struktury byla použita metoda, kdy byly údaje o rodinném stavu spojeny s údaji o pohlaví obyvatel starších 15 let. Výsledek byl takový, že podle těchto dostupných informací ze sčítacích operátů žilo v obci Hodolany v roce 1880 nepatrně větší množství vdaných a ovdovělých žen, ale naopak více svobodných mužů.

Stejná situace nastala i v roce 1890. Nacházelo se zde více vdaných a ovdovělých žen a naopak více svobodných mužů. V kategoriích ženatý/vdaná a svobodný/ svobodná nejsou rozdíly v počtu mužů a žen příliš výrazné. Pouze v kategorii vdovec/vdova tvoří rozdíl 128 osob.

V roce 1910 se v Hodolanech nacházelo nepatrně větší množství ženatých, ale i svobodných mužů. Počty žen ve stejných kategoriích jsou tedy logicky nepatrně nižší. Naopak zde žilo mnohem více vdov než vdovců. Celkový rozdíl mezi ženami a muži v této kategorii je přesně 203 osob.

Tab. 8: Struktura populace Hodolan v roce 1880 podle rodinného stavu

(starší 15 let)

Rodinný stav	Ženatí/vdané		Svobodní/é		Ovdovělí/é		Celkem	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Abs. př.	389	392	219	211	17	85	625	688
%	62,24	56,98	35,04	30,67	2,72	12,35	100,00	100,00

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Tab. 9: Struktura populace Hodolan v roce 1890 podle rodinného stavu

(starší 15 let)

Rodinný stav	Ženatí/vdané		Svobodní/é		Ovdovělí/é	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Abs. př.	520	536	286	238	23	151
%	62,65	57,95	34,46	25,73	2,77	16,32
Rodinný stav	Rozvedení/é		Celkem			
	Muži	Ženy	Muži	Ženy		
Abs. př.	1	0	830	925		
%	0,12	0,00	100,00	100,00		

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

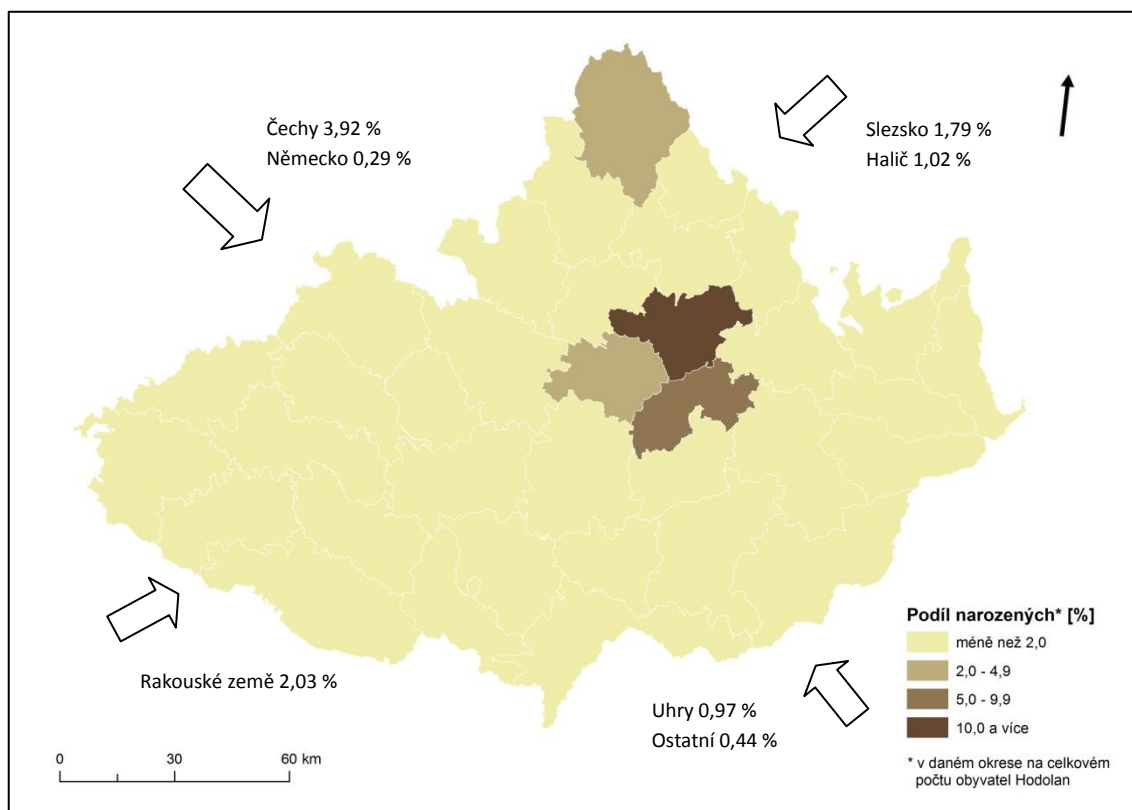
Tab. 10: Struktura populace Hodolan v roce 1910 podle rodinného stavu

(starší 15 let)

Rodinný stav	Ženatí/vdané		Svobodní/é		Ovdovělí/é	
	Muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
abs. Př.	1125	1091	774	599	56	259
%	57,43	55,95	39,51	30,72	2,86	13,28
Rodinný stav	Rozvedení/é		Rozloučení/é		Celkem	
	Muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
abs. Př.	4	0	0	1	1959	1950
%	0,20	0,00	0,00	0,05	100,00	100,00

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

5.2 TERITORIÁLNÍ PŮVOD OBYVATELSTVA

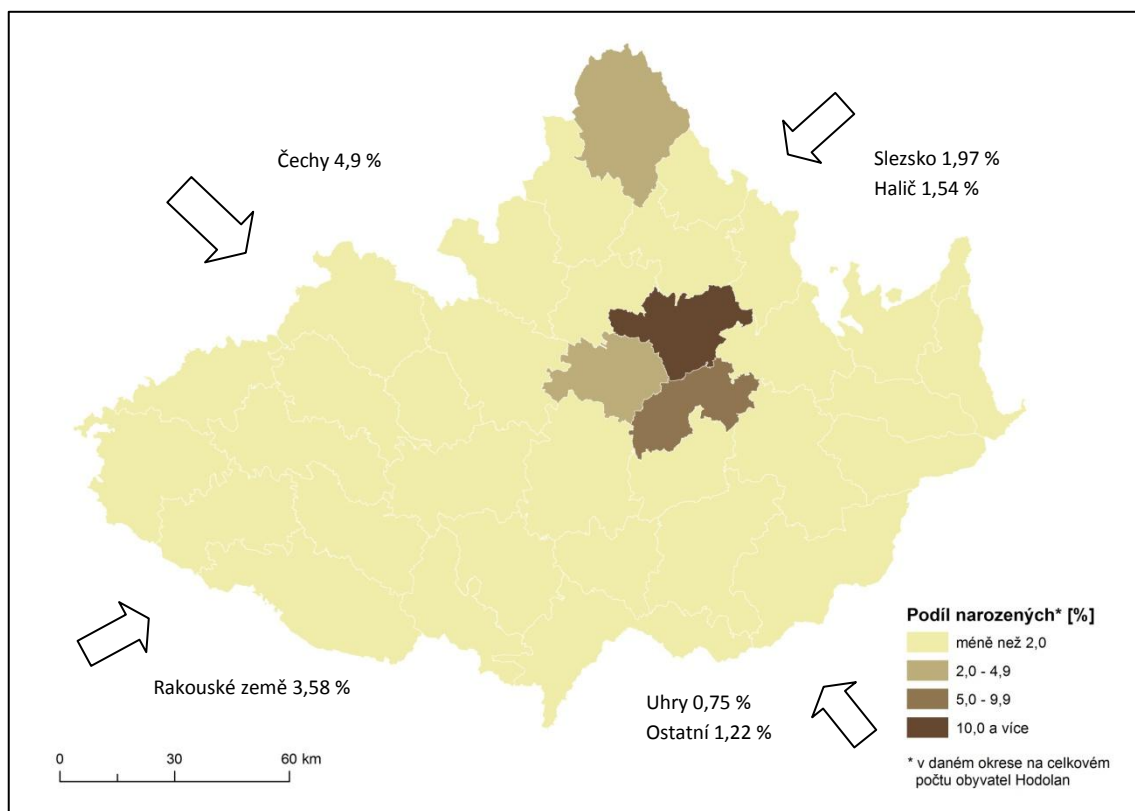
Obrázek 13: Teritoriální původ obyvatelstva podle místa narození v politických okresech na Moravě v roce 1880

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Charakteristickým rysem průmyslově se rozvíjejících oblastí, je zvýšená imigrace obyvatel v reprodukčním věku v důsledku možnosti zaměstnání. Vzhledem k poloze obce Hodolany pocházelo nejvíce obyvatel z politických okresů na Moravě. Pro vytvoření této charakteristiky byly ze sčítacích operátů použity hlavně rubrika „místo narození – okres“ a v menší míře také rubrika „místo narození – obec“.

V roce 1880 tvořili tito obyvatelé 89,4 % z celkového počtu obyvatel v Hodolanech. Mezi moravskými politickými okresy vedl v podílu narozených na celkovém počtu obyvatel politický okres Olomouc-venkov a také politický okres Olomouc-město, což je vzhledem k poloze obce Hodolany logické. Z těchto dvou politických okresů pocházelo dohromady 63,02 % obyvatel. Druhým politickým okresem s nejvyšším podílem narozených na celkovém počtu obyvatel Hodolan byl politický okres Přerov s 6,2 % obyvatel. Dále zde byli hojně zastoupeni obyvatelé pocházející z politických okresů Prostějov (3,68 % obyv.) a Šumperk (3,1 % obyv.). Přímo z obce Hodolany pocházelo 35,24 % obyvatel z celkového počtu a ze zbylých obcí v politických okresech Olomouc-město a Olomouc-venkov pocházelo 27,8 % obyvatel z celkového počtu.

V roce 1880 se na celkovém počtu obyvatel podíleli také obyvatelé pocházející z politických okresů v Čechách a ve Slezsku. Tito obyvatelé tvořili 5,7 % z celkového počtu obyvatel. Zbýlých 4,9 % tvořili obyvatelé pocházející z obcí a měst mimo České země a to hlavně z Rakouských zemí, Uher, Haliče, dnešního Německa atd.

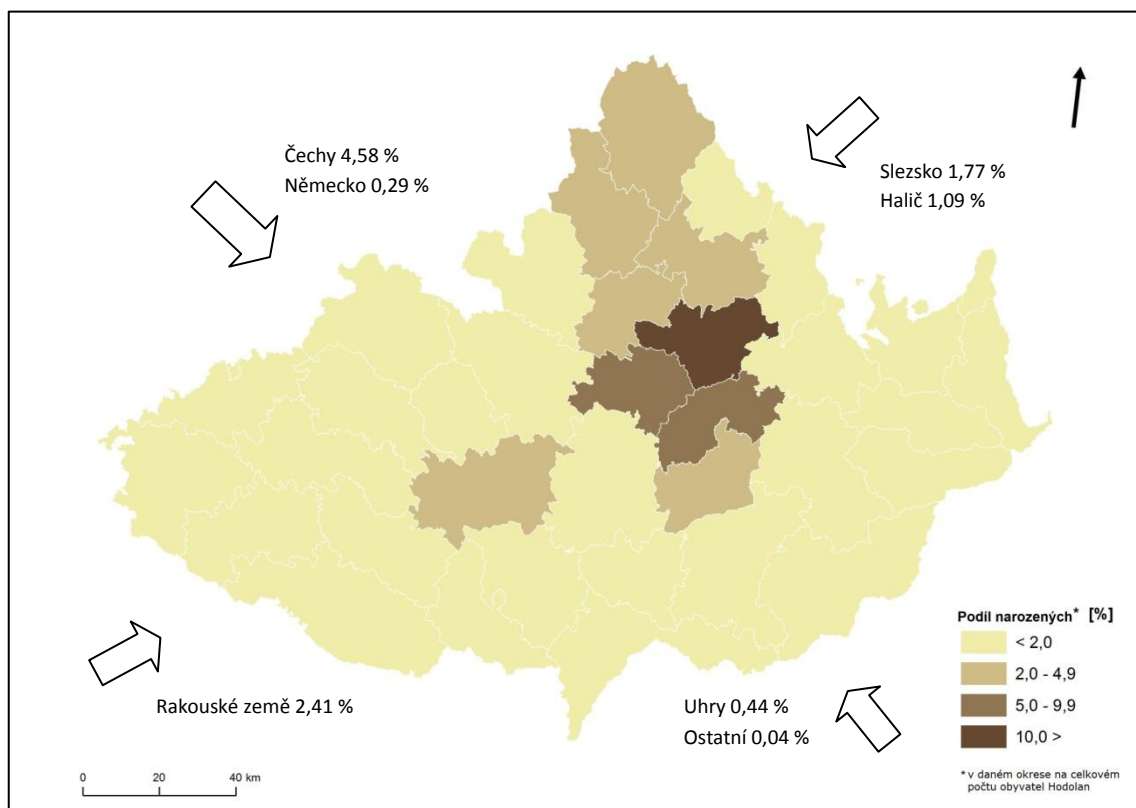
Obrázek 14: Teritoriální původ obyvatelstva podle místa narození v politických okresech na Moravě v roce 1890

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

V roce 1890 jsou hodnoty podobné jako v roce 1880. Obyvatelé z moravských politických okresů tvořili v roce 1890 86,04 % z celkového počtu obyvatel. V podílu narozených na celkovém počtu obyvatel Hodolan vedl opět politický okres Olomouc-město a samozřejmě také politický okres Olomouc-venkov. Opět je to logicky způsobeno polohou Hodolan. Z těchto dvou politických okresů pocházelo dohromady 61,42 % obyvatel obce, tedy o trochu méně než v roce 1880. Na druhém místě se v podílu narozených na celkový počet obyvatel Hodolan opět nachází politický okres Přerov (6,22 %) a na třetím místě je politický okres Šumperk (3,68 %) a na čtvrtém místě je pak politický okres Prostějov (3,4 %). Obyvatelé narození přímo v obci Hodolany tvořili 32,5 % z celkového počtu a obyvatelé narození v ostatních obcích politických okresů Olomouc-město a Olomouc-venkov tvořili 28,9 % z celkového počtu.

I v roce 1890 se samozřejmě na celkovém počtu obyvatel v Hodolanech podíleli obyvatelé narození v Čechách a ve Slezsku. V tomto roce tvořili tito obyvatelé 6,9 %

z celkového počtu. Zbýlých 7,09 % tvořili obyvatelé narození mimo politické okresy Českých zemí. Byli to hlavně obyvatelé pocházející z Rakouských zemí, Haliče, Uher a dalších zemí.

Obrázek 15: Teritoriální původ obyvatelstva podle místa narození v politických okresech na Moravě v roce 1910

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

V roce 1910 tvořili obyvatelé z moravských politických okresů 89,08 % z celkového počtu obyvatel. Z politických okresů vedl v podílu narozených na celkovém počtu obyvatel Hodolan i v tomto roce politický okres Olomouc-venkov společně s politickým okresem Olomouc-město. Z těchto dvou okresů pocházelo 56 % obyvatel Hodolan. Přímo z obce Hodolany pocházelo 33,6 % obyvatel z celkového počtu obyvatel. Z ostatních obcí v politickém okrese Olomouc-venkov a z politického okresu Olomouc-město pocházelo 22,4 % obyvatel.

Vysoký počet narozených mimo politické okresy Olomouc-město a Olomouc-venkov pocházel opět z politických okresů Prostějov (6,58 %) a Přerov (9,36 %). S rychlým vývojem průmyslu souvisel přísun obyvatel a levné pracovní síly z jiných okresů, především z chudé oblasti Jeseníků.³² S tím souvisí zjištěný podíl narozených v politických okresech Šumperk, Zábřeh, Šternberk a Litovel. Jedná se o oblasti, kde byl z důvodu horších fyzicko-geografických podmínek nedostatek zaměstnání, proto se především dělníci a živnostníci z těchto oblastí stěhovali do průmyslově se rozvíjejících Hodolan.

³² VIDLIČKA, J., c. d., s. 36–38

Obyvatelé Hodolan samozřejmě nepocházeli jen z moravských politických okresů. Zbýlých necelých 11 % obyvatel byli přistěhovalci z Čech, Slezska, Haliče, Rakouska, Uher atd.

V letech 1880 a 1890 byli podíly obyvatel narozených v moravských politických okresech téměř stejné, což je vidět i na obrázcích č. 13 a č. 14. Hodnoty, které se změnily mnohem více, byly ty zobrazující podíl narozených mimo moravské politické okresy. Hodnoty se navýšily téměř u všech zemí, nejvíce pak u podílu obyvatel narozených v Čechách, v Rakouských zemích a také v kategorii ostatní. Tu tvořil docela vysoký počet obyvatel narozených na území dnešního Rumunska (tehdy v Sedmihradsku), Maďarsku atd. V roce 1910 se hodnoty ve všech kategoriích opět snížily a to hlavně v kategorii ostatní, kde klesl podíl narozených na celkovém počtu obyvatel Hodolan z 1,22 % na pouhých 0,04 %. V roce 1910 se ovšem i zvýšily podíly obyvatel narozených v jednotlivých moravských politických okresech. I když procentuálně zůstává zastoupení všech moravských politických okresů stejné, díky vyššímu celkovému počtu obyvatel a rozvinutému průmyslu (dobrá nabídka pracovních míst) se zvýšil podíl obyvatel narozených z jiných moravských politických okresů než Přerov, Prostějov a Šumperk.

Tab. 11: Top 10 obcí s největším podílem narozených na celkovém počtu obyvatel Hodolan v roce 1880

Pořadí	Obec	počet obyvatel	
		abs. př.	%
1.	Hodolany	728	35,24
2.	Olomouc	65	3,15
3.	Bělidla	51	2,47
4.	Holice	35	1,69
5.	Přerov	23	1,11
6.	Bystrovany	22	1,06
7.	Chválkovice	19	0,92
8.	Velká Bystřice	17	0,82
	Prostějov	17	0,82
10.	Týneček	16	0,77

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

V roce 1880 patřily mezi obce s deseti největšími podíly na celkovém počtu obyvatel Hodolan pouze obce nacházející se na Moravě. V letech 1890 a 1910 se zde dokonce s 5. největším podílem nachází i rakouské město Vídeň. Tato skutečnost je spojena s výstavbou železnice, kde hlavně na vedoucích pozicích pracovali zaměstnanci pocházející právě z Rakouských zemí.

Tab. 12: Top 10 obcí s největším podílem narozených na celkový počet obyvatel Hodolan v roce 1890

Pořadí	Obec	počet obyvatel	
		abs. př.	%
1.	Hodolany	910	32,53
2.	Olomouc	80	2,86
3.	Bělidla	43	1,54
4.	Holice	40	1,43
5.	Přerov	38	1,36
	Vídeň (Wien)	38	1,36
7.	Chválkovice	29	1,04
8.	Litovel	28	1,00
9.	Bystrovany	27	0,97
10.	Velká Bystřice	24	0,86
	Nový Svět	24	0,86

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Tab. 13: Top 10 obcí s největším podílem narozených na celkový počet obyvatel Hodolan v roce 1910

pořadí	Obec	počet obyvatel	
		abs. př.	%
1.	Hodolany	2050	33,60
2.	Olomouc	145	2,40
3.	Přerov	138	2,30
4.	Nová Ulice	78	1,30
5.	Vídeň (Wien)	77	1,26
6.	Bělidla	75	1,20
	Prostějov	75	1,20
8.	Chválkovice	66	1,08
9.	Holice	54	0,88
10.	Brno	43	1,70
	Černovír	43	0,70
	Pavlovice	43	0,70

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Největší počet narozených mimo Moravu tvořili obyvatelé pocházející z Čech a z Rakouských zemí a to ve všech 3 letech sčítání, které autorka do této práce zpracovávala. Je zajímavé, že z Rakouských zemí pocházelo více obyvatel Hodolan než ze Slezska. V roce 1880 tvořili tito obyvatelé 2,03 %, v roce 1890 tvořili obyvatelé pocházející z Rakouských zemí největší podíl z těchto tří let a to 3,58 % a v roce 1910 tvořili 2,41 %. Mezi přistěhovalci

z Rakouských zemí převažovali zaměstnanci u dráhy se svými rodinami. V případě situace obyvatel ze Slezska to mohlo být způsobeno rozvojem těžkého průmyslu na tomto území, kde místní lidé našli možnost zaměstnání a neměli tedy potřebu stěhovat se do vzdálenějších průmyslových center na Moravě.

Tab. 14: Podíl obyvatel Hodolan narozených mimo polit. okresy na Moravě v roce 1880

Místo narození	Počet obyvatel	
	abs. př.	%
Čechy	81	3,92
Rakousko	42	2,03
Slezsko	37	1,79
Halič	21	1,02
Uhry	20	0,97
Ostatní*	9	0,44
Německo	6	0,28

(* Holandsko, Rumunsko, atd.)

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Tab. 15: Podíl obyvatel Hodolan narozených mimo polit. okresy na Moravě v roce 1890

Místo narození	Počet obyvatel	
	abs. př.	%
Čechy	137	4,90
Rakousko	100	3,58
Slezsko	55	1,97
Halič	43	1,54
Ostatní*	34	1,22
Uhry	21	0,75

(*Maďarsko, Rumunsko, Slovinsko, atd.)

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Tab. 16: Podíl obyvatel Hodolan narozených mimo polit. okresy na Moravě v roce 1910

Místo narození	Počet obyvatel	
	abs. př.	%
Čechy	296	4,58
Rakouské země	147	2,41
Slezsko	108	1,77
Halič	67	1,09
Uhry	27	0,44
Německo	18	0,29
Ostatní*	4	0,04

(* Srbsko, Hercegovina, Chorvatsko)

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

5.3 KULTURNÍ STRUKTURY OBYVATELSTVA

5.3.1 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE NÁRODNOSTI

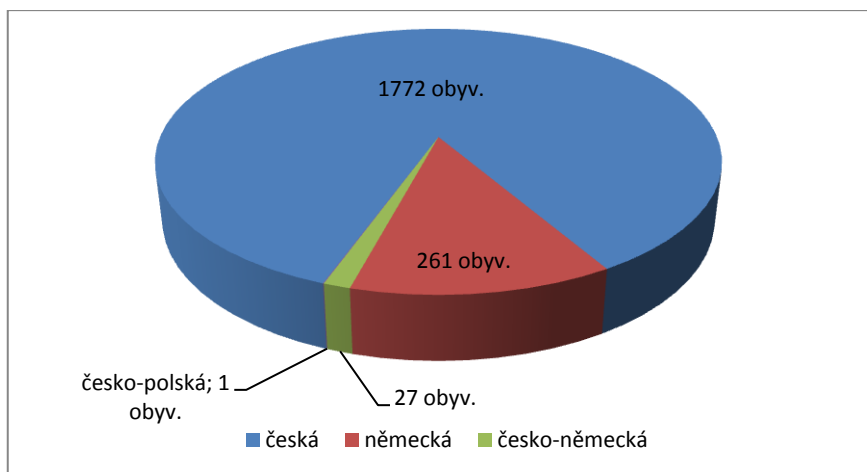
K analýze národnosti obyvatelstva Hodolan byla ve sčítacích operátech využita rubrika s názvem „obcovací řeč“, která nahradila původní termín pro zjišťování národnosti – „mateřská řeč“. Jazyková rubrika byla v rakouských sčítacích operátech zavedena právě v roce 1880 a byla považována za objektivní znak národnosti. Rozlišení mezi jazykem a národností se začalo používat až v censech z let 1921 a 1930.³³

V Rakousku-Uhersku bylo uznáváno 9 úředních jazyků. Byly to např. jazyky: německý, český, maďarský, polský, slovenský atd.³⁴ Ve sčítacích operátech z Hodolan z roku 1880 se objevily jazyk český, německý, „český a německý“ a „český a polský“. V roce 1890 se v operátech objevily jazyk český, německý a polský. Ve sčítacích operátech z roku 1910 se objevovaly jazyk český, „český a německý“, německý a polský. „Českým a německým“ nebo „českým a polským“ jazykem dohromady a se rozumí situace, kdy byly v příslušné rubrice ve sčítacích operátech uvedeny společně dva jazyky: český a německý nebo český a polský.

Je nutné uvést, že autorka při zpracování této struktury použila údaje v takové formě, v jaké byly vyplněny do sčítacích operátů. Při následné analýze nebyla data nijak upravena, např. místo jazyku „český a německý“ pouze jazyk český nebo německý, a byli sečtení všichni obyvatelé uvedení ve sčítacích operátech a ne jen rakouští občané.

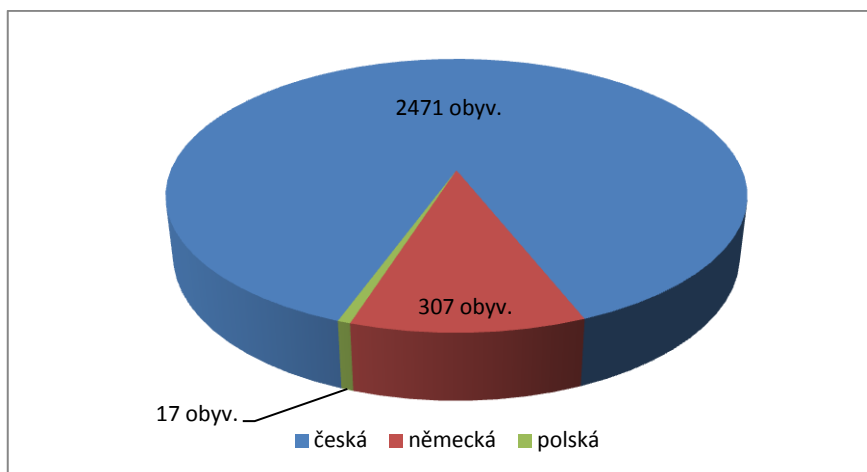
³³ JEMELKA, M., c. d., s. 66–67

³⁴ Tamtéž, s. 66–67

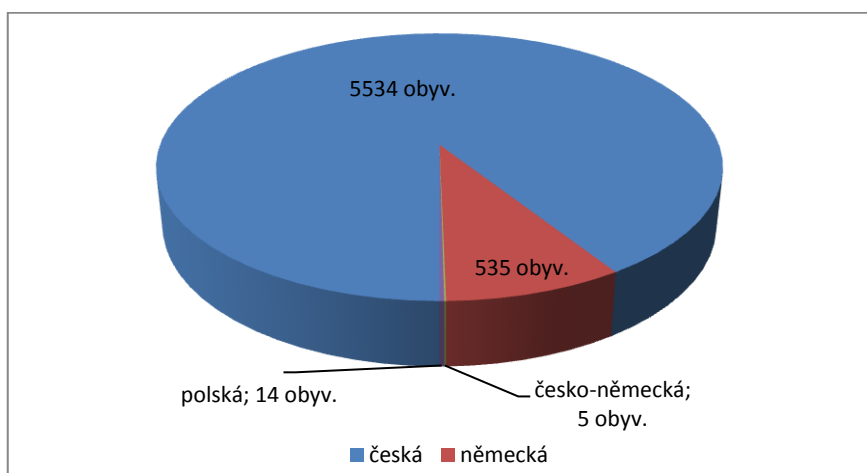
Obrázek 16: Charakteristika národnosti obyvatel Hodolan v roce 1880 podle obcovací řeči

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Obrázek 17: Charakteristika národnosti obyvatel Hodolan v roce 1890 podle obcovací řeči

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Obrázek 18: Charakteristika národnosti obyvatel Hodolan v roce 1910 podle obcovací řeči

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Ani pro vytvoření této struktury nebyla použita data z celé databáze, také z důvodu nevyplněných rubrik. V tomto případě bylo pro rok 1880 považováno za základ pro výpočty 2061 obyvatel, pro rok 1890 byl základ tvořen 2795 obyvateli a pro rok 1910 bylo jako základ použito 6 088 obyvatel. Obyvatelé, u kterých byla rubrika obcovací řeči nevyplněna, tvořili maximálně 0,1 % z celkového počtu obyvatel zachycených v celé databázi. Jako i v jiných strukturách, jednalo se právě o obyvatele ve vojenské službě, u kterých byly tyto chyby a nevyplněné rubriky velice časté.

Obyvatelé české národnosti tvořili v Hodolanech v roce 1880 rovných 86 % z celkového počtu obyvatel. Druhou nejčetnější kategorií byl německý jazyk. Obyvatelé, kteří uvedli jako obcovací německý jazyk, tvořili v roce 1880 12,7 % z celkového počtu a zbylých 1,3 % tvořili obyvatelé, kteří uvedli jako obcovací řeč český a německý jazyk (28 osob) nebo český a polský jazyk (pouze 1 osoba).

V roce 1890 se podíl českého obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel Hodolan zvýšil a to na 88,4 %. Naopak podíl německého obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel se logicky snížil a v tomto roce tvořili tito obyvatelé 11 %. Třetí obcovací řeči uváděnou ve sčítacích operátech pro Hodolany v tomto roce byla řeč polská, ke které se přihlásilo pouze 0,6 % obyvatel z celkového počtu.

V roce 1910 se podíl českého obyvatelstva opět zvýšil a tito obyvatelé tvořili dokonce 90,9 % z celkového počtu obyvatel. Druhou nejčetnější kategorií byl německý jazyk. Obyvatelé, kteří uvedli jako obcovací německý jazyk, tvořili v roce 1910 již jen pouhých 8,8 % z celkového počtu. Další 0,3 % v roce 1910 tvořili obyvatelé hlásící se k polské národnosti (14 osob) a k česko-německé národnosti (5 osob).

Jako naprosto převládající obcovací řeč zde byl tedy zjištěn český jazyk a tím i česká národnost. Z těchto zjištěných výsledků lze tedy vyzorovat postupný relativní úbytek obyvatel nejen německé národnosti, ale každé jiné národnosti než české a tím ještě větší posílení českého rázu obce. Tento jev lze spojit s převažující migrací z jazykově českých obcí a v menší míře s postupným počestřováním původně německého obyvatelstva z osady Rolsberk. Osada Rolsberk byla založena v roce 1785 podél cesty k Holici a k Přerovu a její noví osadníci byli původně vesměs Němci. Ale k celkovému počestření jejich rodin došlo již ve druhé či třetí generaci.³⁵

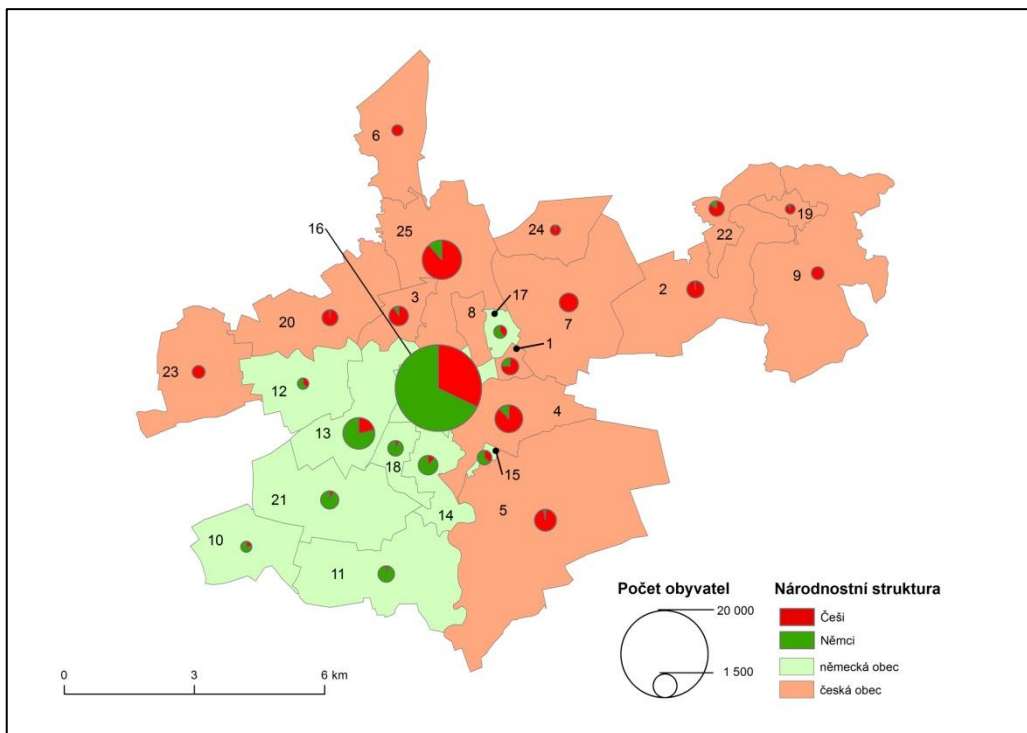
³⁵ TICHÁK, M., c. d., s. 194

V případě Hodolan se tedy jednalo o ryze českou obec, na rozdíl od některých dalších obcí v blízkosti Olomouce, současných městských částí, např. Nová Ulice, Nové Sady, Povel, Nový Svět, Slavonín, Nemilany atd.³⁶

Většina tehdejších obcí na území dnešního katastru města Olomouce byla česká, ale žádná nedosahovala ani zdaleka takového počtu obyvatel jako Hodolany. Jediná obec, která se počtem obyvatel rovnala Hodolanům, byla Nová Ulice. Ta byla ovšem z více než 60 % tvořena německým obyvatelstvem. Obce, ve kterých převládalo německé obyvatelstvo, tvořily společně s Olomoucí jihovýchodní část dnešního katastru města Olomouce. Severní a jihovýchodní část katastru tvořily obce české. (viz obrázky 19 a 20)

Na první pohled jsou oba obrázky stejné až na rozdílnou velikost grafů zobrazujících počet obyvatel v jednotlivých obcích. Mezi lety 1880 a 1910 došlo pouze k malé změně v rozloze katastrů těchto obcí. V roce 1880 byla dnešní městská část Lazce součástí dnešní městské části Černovír. Samostatná obec Lazce vznikla až v roce 1884 a její částí byla i dnešní městská část Klášterní Hradisko. Pro obec Lazce tedy nejsou data v Místopisu Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 dostupná až za rok 1880 a za Klášterní Hradisko za rok 1880 ani za rok 1910. Ale nově vzniklá obec Lazce nijak nepozměnila podíl na katastrální výměře českých a německých obcemi, což by se stalo, pokud by se jednalo o německou obec. Lazce byly ovšem z více než 95 % tvořeny českým obyvatelstvem a jednalo se tak o obec českou.

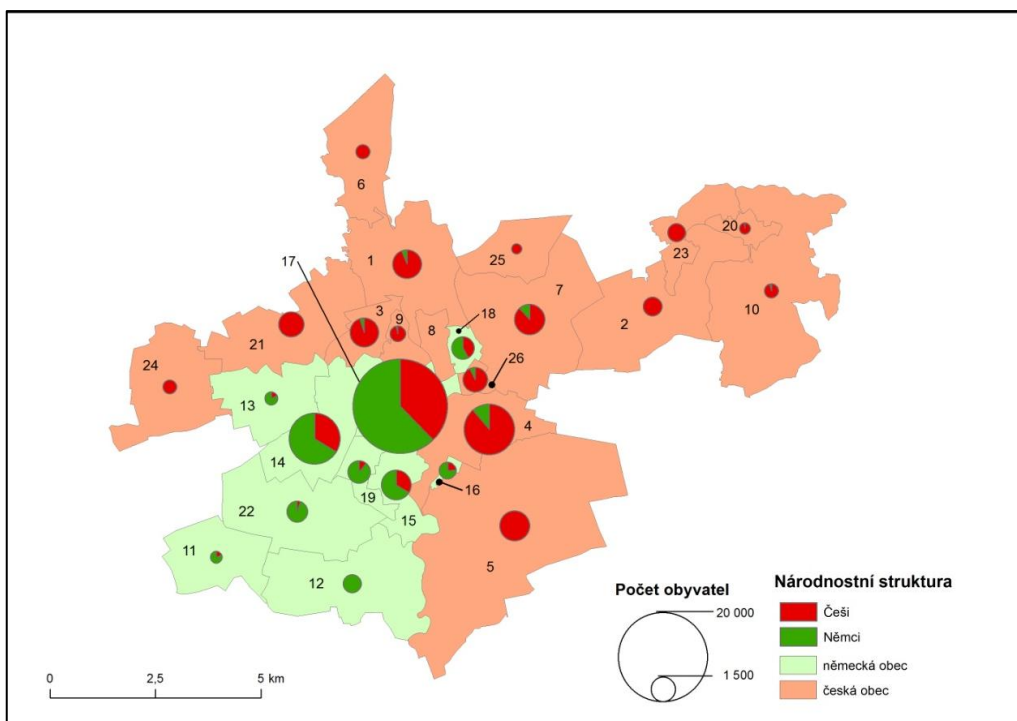
³⁶ TICHÁK, M., c. d., s. 193

Obrázek 19: Národnostní struktura vybraných obcí v okrese Olomouc v roce 1880

Zdroj: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960

Vysvětlivky: 1. Bělidla 2. Droždín 3. Hejčín 4. Hodolany 5. Holice 6. Chomoutov 7. Chválkovice 8. Klášterní Hradisko 9. Lošov 10. Nedvězí 11. Nemilany 12. Neředín 13. Nová Ulice 14. Nové Sady 15. Nový Svět 16. Olomouc – město 17. Pavlovičky 18. Povel 19. Radíkov 20. Řepčín 21. Slavonín 22. Svatý Kopeček 23. Topolany 24. Týneček 25. Černovír

Obrázek 20: Národnostní struktura vybraných obcí v okrese Olomouc v roce 1910

Zdroj: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960

Vysvětlivky: 1. Černovír 2. Droždín 3. Hejčín 4. Hodolany 5. Holice 6. Chomoutov 7. Chválkovice 8. Klášterní Hradisko 9. Lazce 10. Lošov 11. Nedvězí 12. Nemilany 13. Neředín 14. Nová Ulice 15. Nové Sady 16. Nový Svět 17. Olomouc – město 18. Pavlovičky 19. Povel 20. Radíkov 21. Řepčín 22. Slavonín 23. Svatý Kopeček 24. Topolany 25. Týneček 26. Bělidla

Jak již bylo uvedeno, většina tehdejších obcí na území dnešního katastru města Olomouce byla česká. Tato skutečnost platila v roce 1880 a stejně tak i v roce 1910. Při pohledu na obrázky 19 a 20 je jasně rozpoznatelné, že poměry českého a německého obyvatelstva se téměř vůbec nezměnily a došlo pouze ke změně celkového počtu obyvatelstva těchto vybraných obcí v politických okresech Olomouc-město a Olomouc venkov. Změna počtu obyvatel v obcích je na obrázcích také vidět na první pohled, a to díky rozdílu ve velikostech výsečových grafů. Bohužel kniha *Místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, ze které autorka čerpala číselné údaje, neobsahovala údaje o počtu obyvatel jednotlivých obcí pro sčítací rok 1890. Z toho důvodu nebyla tato část struktury obyvatelstva podle národnosti pro tento rok zpracována. Lze ale předpokládat, že by výsledky byly velice podobné jako v letech 1880 a 1910. Změna by nastala opět pouze v celkovém počtu obyvatel v jednotlivých obcích a poměry českého a německého obyvatelstva by zůstaly téměř stejné.

Díky poloze obce na česko-německé národnostní hranici panoval v Hodolanech silný nacionalismus. Češi byli na svou národnost pyšní a bojovali proti většímu vlivu německé menšiny i proti většímu vlivu německého města Olomouc. Mezi hlavní ukázky nacionalismu patřil např. tvrdý odpor a nesouhlas se zřízením německé školy na území Hodolan, vytvoření čistě české samosprávy nebo přejmenování ulic názvy připomínajícími českou existenci či národní minulost.³⁷

³⁷ TICHÁK, M., c. d., s. 199

Tab. 17: Národnostní struktura populace vybraných obcí v politických okresech Olomouc-město a Olomouc-venkov v roce 1880

Obec	obyv. celkem	národnost					
		česká		německá		jiná	
		abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Olomouc	20 176	6 123	30,3	12 879	63,8	704	3,5
Bělidla	788	517	65,6	246	31,2	25	3,2
Černovír	1 414	1 238	87,6	165	11,7	11	0,8
Hejčín	1 020	886	86,9	80	7,8	54	5,3
Hodolany	2 070	1 815	87,7	252	12,2	3	0,1
Chválkovice	941	933	99,1	6	0,6	2	0,2
Neředín	343	128	37,3	214	62,4	1	0,3
Nová Ulice	2 673	441	16,5	1 617	60,5	615	23,0
Nové Sady	1 030	121	11,7	896	87,0	13	1,3
Nový Svět	563	204	36,2	355	63,1	4	0,7
Pavlovičky	444	166	37,4	267	60,1	11	2,5
Povel	636	49	7,7	586	92,1	1	0,2
Řepčín	680	666	97,9	9	1,3	5	0,7
Nemilany	722	32	4,4	690	95,6	0	0,0
Slavonín	859	58	6,8	801	93,2	14	1,6
Holice	1 299	1 261	97,1	34	2,6	4	0,3
Droždín	784	772	98,5	11	1,4	1	0,1
Topolany	443	442	99,8	0	0,0	1	0,2
Chomutov	332	331	99,7	1	0,3	0	0,0
Svatý Kopeček	627	530	84,5	97	15,5	0	0,0
Lošov	436	435	99,8	1	0,2	1	0,2
Nedvězí	323	72	22,3	251	77,7	0	0,0
Radíkov	261	238	91,2	21	8,0	2	0,8
Týneček	287	283	98,6	4	1,4	0	0,0
Lazce	do roku 1884 částí Černovíra						

Zdroj: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Ostrava 1972

Tab. 18: Národnostní struktura populace vybraných obcí v politických okresech Olomouc-město a Olomouc-venkov v roce 1910

Obec	obyv. celkem	národnost					
		česká		německá		jiná	
		abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Olomouc	22 245	8 030	36,1	13 253	59,6	962	4,3
Bělidla	1 502	1 387	92,3	109	7,3	6	0,4
Černovír	2 046	1 881	91,9	128	6,3	37	1,8
Hejčín	2 059	1 895	92,0	99	4,8	65	3,2
Hodolany	6 418	5 610	87,4	712	11,1	96	1,5
Chválkovice	2 348	2 057	87,6	284	12,1	7	0,3
Lazce	601	581	96,7	20	3,3	0	0,0
Neředín	412	73	17,7	337	81,8	2	0,5
Nová Ulice	6 455	2 092	32,4	4 122	63,9	241	3,7
Nové Sady	2 173	732	33,7	1 437	66,1	4	0,2
Nový Svět	708	173	24,4	528	74,6	7	1,0
Pavlovičky	1 247	524	42,0	721	57,8	2	0,2
Povel	1 251	131	10,5	1 106	88,4	14	1,1
Řepčín	1 567	1 567	100,0	0	0,0	0	0,0
Nemilany	816	0	0,0	816	100,0	0	0,0
Slavonín	1 592	51	3,2	1 527	95,9	0	0,0
Holice	2 201	2 147	97,5	16	0,7	38	1,7
Droždín	893	890	99,7	3	0,3	0	0,0
Topolany	474	474	100,0	0	0,0	0	0,0
Chomutov	500	500	100,0	0	0,0	0	0,0
Svatý Kopeček	789	786	99,6	3	0,4	0	0,0
Lošov	496	472	95,2	23	4,6	1	0,2
Nedvězí	340	61	17,9	278	81,8	1	0,3
Radíkov	304	300	98,7	4	1,3	0	0,0
Týneček	251	251	100,0	0	0,0	0	0,0

Zdroj: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Ostrava 1972

5.3.2 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ

Tato struktura je další z těch, ve kterých je základ pro výpočty tvořen jiným počtem obyvatel než u ostatních struktur. V této struktuře tvoří základ pro rok 1880 2061 obyvatel a pro rok 1910 je základ tvořen 6091 obyvateli.

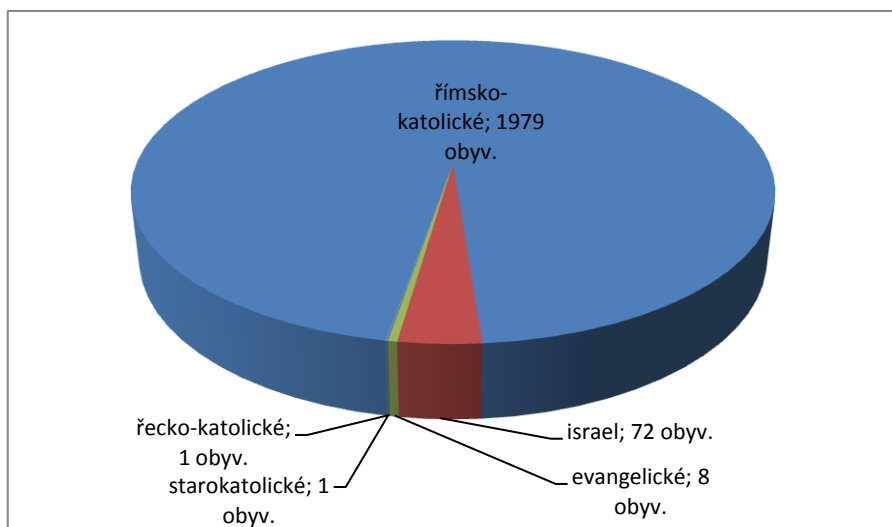
O náboženském vyznání obyvatel Hodolan informují sčítací operáty velmi spolehlivě. V této české obci žilo až na pár výjimek katolické obyvatelstvo. K římsko-katolickému vyznání se v roce 1880 hlásilo 96 % obyvatel. Kromě převažujících katolíků zde žili obyvatelé hlásící se k židovskému vyznání, ti tvořili v tomto roce 3,5 %. Při uvádění tohoto vyznání byly využívány různé varianty názvu např. židovské, mosaické, israel apod. Třetí nejpočetnější skupinou byli

obyvatelé hlásící se k evangelickému náboženství. Ti tvořili pouhých 0,5 % společně s osobami, které se hlásili ke starokatolickému a řecko-katolickému vyznání.

V roce 1890 zůstává nejpočetnější skupinou obyvatelstvo římsko-katolického vyznání, jejichž podíl se oproti roku 1880 lehce zvýšil. Obyvatelé tohoto vyznání tvořili 96,4 % z celkového počtu. I obyvatelé židovského vyznání zůstali na druhém místě v podílu na celkový počet obyvatel. V tomto roce tvořili 3,2 %, což je naopak méně než v roce 1880. Zbýlých 0,4 % obyvatelstva tvořila dvě skupiny. A to obyvatelé hlásící se k evangelickému vyznání (11 osob) a 1 osoba, která uvadla do této rubriky údaj „bez vyznání“.

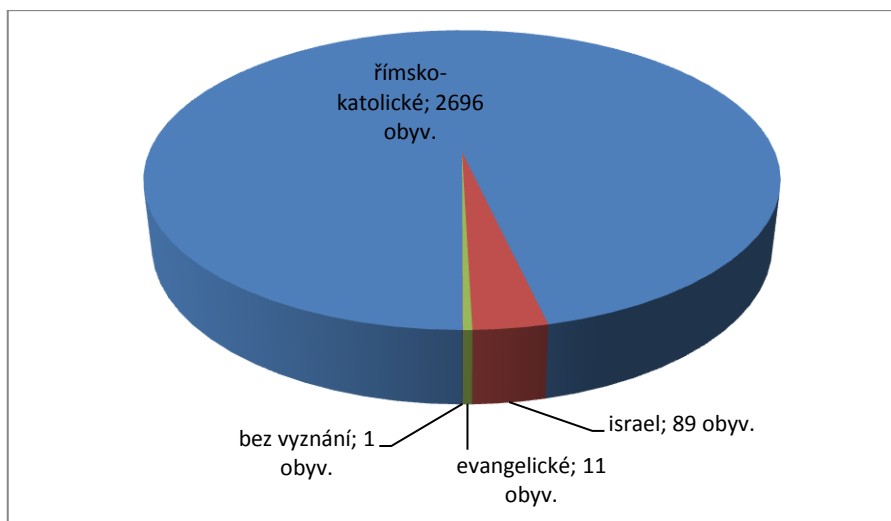
V roce 1910 se k římsko-katolickému vyznání přihlásilo 97,7 % obyvatel. Kromě převažujících katolíků zde i v tomto roce pochopitelně žili obyvatelé hlásící se k židovskému vyznání, ti tvořili 1,5 % z celkového počtu obyvatel. Třetí nejpočetnější skupinou zůstali obyvatelé hlásící se k evangelickému náboženství. V tomto roce tvořili tito obyvatelé 0,7 % z celkového počtu obyvatel Hodolan. Zbýlých 0,1 % tvořili obyvatelé hlásící se k řecko-katolickému (2 osoby) a starokatolickému vyznání (2 osoby) a dále obyvatelé, kteří uvedli, že jsou bez vyznání (3 osoby).

Vyznání obyvatelstva Hodolan se nijak výrazně nevymykalo trendu v Českých zemích. V rozmezí let 1880 až 1910 výrazně vedlo obyvatelstvo římsko-katolického vyznání, následované menšinou hlásící se k židovskému vyznání a také menšími skupinami vyznávající evangelické náboženství, dále řecko-katolické či starokatolické náboženství. Pouze málo osob uvedlo do sčítacích operátů údaj „bez vyznání“. Podíl římsko-katolického obyvatelstva na celkový počet obyvatel v Hodolanech se postupně zvyšoval na úkor ostatních skupin, jejichž podíl na celkovém počtu obyvatel se logicky zmenšoval.

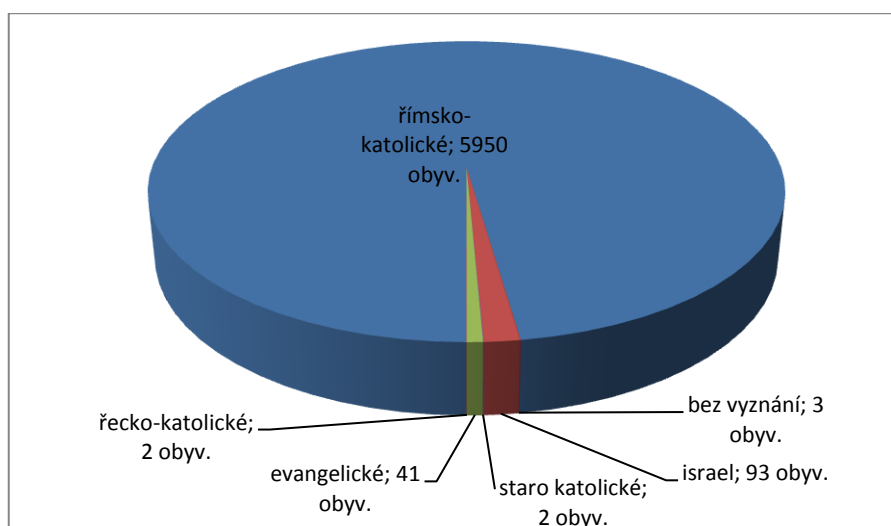
Obrázek 21: Struktura obyvatelstva Hodolan v roce 1880 podle náboženského vyznání

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Obrázek 22: Struktura obyvatelstva Hodolan v roce 1890 podle náboženského vyznání

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Obrázek 23: Struktura obyvatelstva Hodolan v roce 1910 podle náboženského vyznání

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

5.3.3 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE VZDĚLÁNÍ

Pro zpracování této struktury byla využita ze sčítacích operátů rubrika „znalost čtení a psaní“ a struktura je tedy vztažena pouze na údaje o gramotnosti obyvatelstva, nikoli o rozdělení obyvatelstva do skupin podle dosaženého vzdělání. Zjistit pravdivé údaje o vzdělání obyvatel Hodolan lze z těchto operátů velice těžce. Analýza těchto údajů je ztížena hlavně nepřesným vyplněním příslušných rubrik ve sčítacích operátech. Často se objevují např. údaje „umí číst i psát“ nebo „umí číst“ u nemluvňat a dětí do 4 let. Tyto chyby vznikaly zřejmě z nepozornosti osob, které operáty vyplňovaly.

Obyvatelstvo Hodolan se tedy podle těchto údajů v roce 1880 vyznačovalo vysokou mírou gramotnosti. Číst i psát umělo 79,2 % obyvatel a pouze 2 % obyvatel do sčítacích operátů uvedlo, že umí jen číst. Údaj o neznalosti čtení a psaní se ve sčítacích operátech objevil u 18,8 % obyvatel z celkového počtu. Jednalo se logicky hlavně o nemluvňata a osoby do 15 let, kdy tato skupina tvořila 91 % všech negramotných obyvatel. Zbýlých 9 % negramotných obyvatel byly osoby ve věku nad 15 let. Ti zároveň tvořili pouhých 1,7 % z celkového počtu obyvatel. Jako základ pro výpočty zde byla použita hodnota 2059 obyvatel.

V roce 1890 se obyvatelstvo také vyznačovalo vysokou mírou gramotnosti. Jako základ pro výpočty procentuálních podílů byla použita hodnota 2795 obyvatel. U zbylých 21 osob nebyla tato rubrika vyplněna. Jednalo se opět o muže ve vojenské službě.

Číst i psát umělo 77,9 % obyvatel a odpověď „umí jen číst“ označilo do sčítacích operátů pouze 1,4 % obyvatel z celkového počtu. Neznalost čtení a psaní byla zjištěna u 20,7 % obyvatel. Stejně jako v roce 1880 se v této kategorii jedná z velké části o osoby ve věku 0 – 14 let. Tyto osoby tvoří 88,8 % všech negramotných obyvatel Hodolan v tomto roce. Zbýlých 11,2 % negramotných obyvatel je tvořena obyvateli ve věku nad 15 let. Podíl negramotných obyvatel ve věku nad 15 let tvoří tedy pouze 2,3 % z celkového počtu obyvatel.

I v roce 1910 se obyvatelstvo Hodolan vyznačovalo vysokou mírou gramotnosti. Číst i psát umělo 83,4 % obyvatel. Pouze 0,9 % obyvatel do sčítacích operátů uvedlo, že umí jen číst. Naprostá neznalost čtení a psaní byla uvedena ve sčítacích operátech u 15,6 % obyvatel. V této kategorii se opět jedná z velké části hlavně o nemluvňata a děti do 15 let, tyto osoby tvoří 94 % všech negramotných obyvatel. Zbýlých 6 % v této kategorii tvoří obyvatelé nad 15 let, kteří zároveň tvoří pouhých 0,9 % z celkového počtu obyvatel. V této struktuře byla pro 1910 jako základ pro výpočty používána hodnota 6 088 obyvatel stejně jako u struktury obyvatelstva podle národnosti.

Gramotnost obyvatelstva vypovídá o nejen o tom, zda měli obyvatelé možnost vzdělání. Vypovídá také o životní úrovni obyvatel obce. V letech 1880, 1890 a 1910, kterými se autorka zabývala, se populace vyznačovala vysokou mírou gramotnosti. V roce 1890 došlo sice k mírnému poklesu podílu gramotných obyvatel, ale v roce 1910 jejich podíl opět narostl a to o celých 5,5 procentních bodů. Podíl všech negramotných obyvatel na celkovém počtu se v letech 1880 a 1890 pohyboval v rozmezí 18–21 %, přičemž v roce 1890 byl tento podíl vyšší než v roce 1880, což je s přihlédnutím k nižšímu podílu gramotného obyvatelstva v tomto roce logické. V roce 1910 došlo ke zlepšení ve všech kategoriích. Jak již bylo uvedeno, podíl gramotných obyvatel na celkovém počtu se zvýšil a samozřejmě podíl negramotných obyvatel se snížil o 5,1 procentních bodů. Prokazatelnější výsledky o negramotném obyvatelstvu podává

jejich podíl na obyvatelstvu ve věku nad 15 let. Velmi nízké hodnoty těchto podílů poukazují na to, že obyvatelstvo Hodolan bylo v rámci vzdělání opravdu na dobré úrovni.

Tab. 22: Struktura obyvatel Hodolan v roce 1880 podle gramotnosti

Gramotnost	Z celkového počtu obyv.	starší 15 let
Umí číst i psát	1631	1238
Umí jen číst	41	38
Neumí číst a psát:	387	35
0–14	352	-
15–59	29	29
60+	6	6

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Tab. 23: Struktura obyvatel Hodolan v roce 1890 podle gramotnosti

Gramotnost	Z celkového počtu obyv.	starší 15 let
Umí číst i psát	2178	1652
Umí jen číst	39	38
Neumí číst a psát:	578	65
0–14	513	-
15–59	58	58
60+	7	7

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Tab. 24: Struktura obyvatel Hodolan v roce 1910 podle gramotnosti

Gramotnost	z celkového počtu obyv.	starší 15 let
umí číst i psát	5083	3829
umí jen číst	52	27
neumí číst a psát:	953	56
0–14	897	-
15–59	39	39
60+	17	17

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

S vysokou gramotností obyvatelstva staršího 15 let souvisí rozvoj školství a rozšiřování škol co se týče jejich počtu i velikosti. Nejstarší škola v Hodolanech byla postavena již v roce

1805. Ta byla následně doplněna novými přízemními školními budovami v roce 1850 a 1874. V roce 1907 byla v Hodolanech zřízena dokonce dvoutřídní pokračovací průmyslová škola.³⁸

Vzhledem k rozvoji školství a velkým možnostem studovat, je vysoký počet gramotných lidí očekávatelný. Vliv na vzdělání obyvatel měla určitě i blízkost města Olomouc, kde byly v té době ještě větší možnosti studovat, např. na Císařsko-královské teologické fakultě.

5.4 SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ STRUKTURY OBYVATELSTVA

5.4.1 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE EKONOMICKÉ AKTIVITY

V průmyslových oblastech zaměřených na těžký průmysl nastávala často situace, kdy byla z dostupných informací zjištěna nízká ekonomická aktivita obyvatel. Bylo to způsobeno nízkým počtem žen zapojených do výdělečné činnosti.³⁹ V případě Hodolan se nejednalo o region zaměřený pouze na těžký průmysl, proto zde bylo více možností zaměstnání i pro ženy.

U této charakteristiky byli obyvatelé rozděleni na ekonomicky aktivní a neaktivní pouze na základě jejich věku, nikoli ve spojení s jejich zaměstnáním. Jako ekonomicky aktivní jsou zde počítány osoby ve věku 15–64 let.

V roce 1880 tvořili ekonomicky aktivní obyvatelé 61,47 % z celkového počtu obyvatel. Při podrobnější analýze a rozdělení ekonomicky aktivního obyvatelstva na muže a ženy lze vyzorovat, že ekonomicky aktivní ženy v podílu na jejich celkový počet mírně vedly a tvořily 61,99 % z celkového počtu žen v Hodolanech.

V roce 1890 se hodnoty v jednotlivých kategoriích téměř nelišily od hodnot pro rok 1880. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvořilo 60,5 % z celkového počtu. Ekonomicky aktivní ženy tvořily 60,86 % z jejich celkového počtu a opět lehce převyšovaly podíl ekonomicky aktivních mužů.

V roce 1910 bylo procentuálně ekonomicky aktivních obyvatel více než v letech 1880 a 1890. Ekonomicky aktivní obyvatelé tvořili 61,58 % z celkového počtu obyvatel. Podle údajů zjištěných ve sčítacích operátech bylo v roce 1910 ekonomicky aktivních žen méně než ekonomicky aktivních mužů. Mohlo se tak stát z toho důvodu, že některé ženy nepovažovaly starost o domácnost za zaměstnání a proto uvedly do příslušné rubriky ve sčítacích operátech odpověď „bez zaměstnání“. Přesto nebyl rozdíl v počtu ekonomicky aktivních žen a mužů příliš výrazný. V roce 1910 tvoří ekonomicky aktivní ženy 60,76 % z jejich celkového počtu a ekonomicky aktivní muži tvoří 62,39 % z jejich celkového počtu.

V letech 1880 a 1890 se tedy počet ekonomicky aktivních žen i mužů výrazně nelišil a tvořili téměř stejný podíl z celkového počtu mužů nebo žen v Hodolanech. V roce 1910 jsou

³⁸ VIDLIČKA, J., c. d., s. 17–18

³⁹ JEMELKA, M., c. d., s. 72

výsledky poněkud odlišné a můžeme vidět výrazný pokles podílu ekonomicky aktivních žen z jejich celkového počtu a to o celých 19 procentních bodů. Jak již bylo uvedeno, mohlo to být způsobeno tím, že ženy nepovažovaly péči o domácnost za zaměstnání a rubrika o jejich povolání často nebyla vůbec vyplněná.

Tab. 25: Populace Hodolan v roce 1880 podle ekonomické aktivity

Ekonomická aktivita	Ekonomicky aktivní		Ekonomicky neaktivní		Úhrn	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Muži	608	60,92	390	39,08	998	48,31
Ženy	662	61,99	406	38,01	1068	51,69
Celkem	1270	61,47	796	38,53	2066	100,00

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

Tab. 26: Populace Hodolan v roce 1890 podle ekonomické aktivity

Ekonomická aktivita	Ekonomicky aktivní		Ekonomicky neaktivní		Úhrn	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Muži	830	60,14	550	39,86	1380	49,01
Ženy	874	60,86	562	39,14	1436	50,99
Celkem	1704	60,51	1112	39,49	2816	100,00

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Tab. 27: Populace Hodolan v roce 1910 podle ekonomické aktivity

Ekonomická aktivita	Ekonomicky aktivní		Ekonomicky neaktivní		Úhrn	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Muži	1911	62,39	1152	37,61	3063	50,25
Ženy	1843	60,76	1190	39,24	3033	49,75
Celkem	3754	61,58	2342	38,42	6096	100,00

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

5.4.2 STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE DRUHU POVOLÁNÍ

Další důležitou charakteristikou populace Hodolan je struktura obyvatel podle druhu povolání. V této struktuře byl za základ pro výpočty procentuálního zastoupení brán počet ekonomicky aktivních obyvatel. Protože vytvoření struktury podle jednotlivých zaměstnání by bylo velice zdlouhavé a nepřesné, byla použita metoda rozdělení jednotlivých zaměstnání do 8 různých skupin podle jejich druhu. Aby nebylo rozdělení pouze náhodné, byly zvoleny stejné

skupiny, které již byly použité v Historickém místopisu Moravy a Slezska⁴⁰ pro politický okres Olomouc-město. Vzhledem k nejednotnosti zápisu bylo vytvoření skupin problematické, a proto nejsou zcela vypovídající. Především skupina č. 7 je velice nesourodá díky tomu že se jedná o domácí služby a jiná zaměstnání.

Samotný přepis rubrik zachycujících povolání obyvatel Hodolan ze sčítacích operátů bylo poměrně složité a zdouhavé. Navíc, jak již bylo uvedeno v kapitole 3.2 POROVNÁNÍ PODOBY SČÍTACÍCH OPERÁTŮ V JEDNOTLIVÝCH LETECH SČÍTÁNÍ, rubriky o povolání se v jednotlivých letech sčítání od sebe lišily. Autorce se nejlépe pracovalo se sčítacími operáty z roku 1890, kde byly údaje o povolání velice dobře a pečlivě vyplněny. Díky samostatné rubrice o oboru povolání bylo následné rozdělení obyvatel Hodolan do kategorií podle druhu povolání za tento rok podstatně jednodušší než např. za rok 1880. V operátech pro rok 1880 se sice nacházela podobná rubrika, jmenovala se „způsob výživy, živnost“, ale ne ve všech případech byla pečlivě či srozumitelně vyplněna. Přes všechny tyto obtíže se podařilo autorce data zpracovat a vytvořit z nich tuto strukturu a tím zachytit postupnou změnu v rozdělení obyvatelstva podle druhu zaměstnání. Tyto změny byly způsobeny postupným přechodem z původně zemědělské obce na průmyslovou obec a to hlavně díky zavedení železnice a postupným budováním několika průmyslových závodů (cukrovar, cementárna, lihovar, apod.)

Tab. 28: Struktura populace Hodolan v roce 1880 podle druhu povolání (EA obyv.)

Druh povolání	Muži		Ženy	
	abs. př.	%	abs. př.	%
Zemědělství, lesnictví, rybářství	79	12,99	42	6,34
Průmysl a živnosti	152	25,00	27	4,08
Obchod a peněžnictví	29	4,77	10	1,51
Doprava a spoje	135	22,20	3	0,45
Veřejná služba a svobodné povolání	145	23,85	138	20,85
Vojsko	9	1,48	0	0,00
Domácí služba, jiné zaměstnání	59	9,70	442	66,77
Celkem	608	100,00	662	100,00

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38

⁴⁰ BARTOŠ, J., SCHULZ, J., TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, svazek III.*, Ostrava: Profil 1972, s. 31

Tab. 29: Struktura populace Hodolan v roce 1890

podle druhu povolání (EA obyv.)

Druh povolání	Muži		Ženy	
	abs. př.	%	abs. př.	%
Zemědělství, lesnictví, rybářství	64	7,71	28	3,20
Průmysl a živnosti	330	39,76	75	8,58
Obchod a peněžnictví	45	5,42	13	1,49
Doprava a spoje	277	33,37	8	0,92
Veřejná služba a svobodné povolání	54	6,51	59	6,75
Vojsko	21	2,53	0	0,00
Domácí služba a jiné zaměstnání	39	4,70	691	79,06
Celkem	830	100,00	874	100,00

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny

Tab. 30: Struktura populace Hodolan v roce 1910

podle druhu povolání (EA obyv.)

Druh povolání	Muži		Ženy	
	abs. př.	%	abs. př.	%
Zemědělství, lesnictví, rybářství	33	1,73	29	1,57
Průmysl a živnosti	784	41,03	346	18,77
Obchod a peněžnictví	155	8,11	64	3,47
Doprava a spoje	525	27,47	10	0,54
Veřejná služba a svobodné povolání	229	11,98	109	5,91
Vojsko	36	1,88	6	0,33
Domácí služba a jiné zaměstnání	149	7,80	1279	69,40
Celkem	1911	100,00	1843	100,00

Zdroj: SOkA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81–150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Podle tohoto rozdělení jednotlivých zaměstnání do kategorií lze pozorovat, v jakém druhu povolání bylo zaměstnáno nejvíce obyvatel. U mužů je logické velké množství zaměstnaných v kategorii č. 2. V této kategorii se nacházela zaměstnání v průmyslu a živnosti. Patřila mezi ně taková místa jako kameník, dělník v továrně, montér, mechanik, pokrývač a různé řemeslné živnosti.

V této kategorii bylo v roce 1880 zaměstnáno 25 % všech ekonomicky aktivních mužů, ale pouze 4,08 % všech ekonomicky aktivních žen. Dalšími druhy povolání, kde převažovali muži, byla kategorie č. 5 - veřejná služba a svobodná povolání. Do této kategorie patřila zaměstnání jako např. obecní zaměstnanec, správce, hudebník, nádeník nebo učitel a bylo zde zaměstnáno 23,85 % všech ekonomicky aktivních mužů. Na třetím místě se s 22,2 % umístila

kategorie č. 4 - doprava a spoje. Nejvíce žen bylo zaměstnáno v kategorii č. 7. Bylo zde zaměstnáno 66,7 % všech ekonomicky aktivních žen. Patřila sem zaměstnání jako služebná, práce v domácnosti, hospodyně, vychovatelka, prادلena apod. Druhé nejčastější zaměstnání u žen v roce 1880 bylo v kategorii č. 5 - veřejná služba a svobodná povolání. Ze zaměstnání vhodných pro ženy sem patřila např. služebná, porodní bába nebo děvečka.

V roce 1890 byla situace velice podobná jako v roce 1880. nejvíce ekonomicky aktivních mužů bylo zaměstnáno v kategorii č. 2 – průmysl a živnosti. Zaměstnání v této kategorii našlo v tomto roce 39,7 % mužů z jejich celkového počtu. Druhý největší počet mužů byl zaznamenán v kategorii č. 4 – doprava a spoje, kde pracovalo 33,4 % mužů. Tyto dvě kategorie byly v roce 1890 naprosto dominantní. To potvrzuje i fakt, že další nejvíce zastoupeným druhem povolání byla kategorie č. 1 – zemědělství, lesnictví, rybářství s pouhými 7,7 % muži z jejich celkového počtu. Co se týče zaměstnání žen, tak zde se pořadí jednotlivých kategorií také lehce pozměnilo. Nejvíce ekonomicky aktivních žen bylo zaměstnáno v kategorii č. 7 – domácí služba, jiná povolání a to téměř 80 %. Změna nastala na druhém místě. Místo kategorie č. 5 se zde umístila kategorie č. 2 – průmysl a živnosti, ve které bylo zaměstnáno 8,6 % všech ekonomicky aktivních žen. Kategorie č. 5 – veřejné služby a svobodná povolání se v roce 1890 posunula až na třetí místo a bylo zde zaměstnáno 6,75 % všech ekonomicky aktivních žen.

V roce 1910 bylo v kategorii č. 2 zaměstnáno 41,03 % všech ekonomicky aktivních mužů. Druhé nejčastější zaměstnání u mužů bylo v kategorii č. 4 – doprava a spoje, kde převládala zaměstnání na železniční stanici a v železničních společnostech. V této kategorii bylo v roce 1910 zaměstnáno 27,47 % mužů. Na třetím místě se opět umístila kategorie č. 5 s 11,98 % zaměstnaných ekonomicky aktivních mužů.

U ekonomicky aktivních žen byla situace úplně jiná než u ekonomicky aktivních mužů. V roce 1910 mělo nejvíce žen zaměstnání spadající do kategorie č. 7. V tomto roce zde byla zaměstnána více než polovina ekonomicky aktivních žen a to 69,4 %. Oproti roku 1880 byla i v roce 1910 na druhém místě kategorie č. 2 - průmysl a živnosti, neboť se zde kromě typicky mužských zaměstnání nacházela i zaměstnání vhodná pro ženy. Např. švadlena, vyšívačka, cukrářka, pekařka apod.

Při srovnání výsledků za všechny tři vybrané roky sčítání lze pozorovat jednotlivé změny v rozložení četnosti obyvatelstva Hodolan v jednotlivých kategoriích. Zatím co na prvním místě v počtu zaměstnaných ekonomicky aktivních mužů se pokaždé umístila kategorie č. 2 – průmysl a živnosti, na druhém místě dochází v roce 1890 ke změně a dostává se sem kategorie č. 4 – doprava a spoje. Tato změna je spojena s výstavbou železnice na území katastru obce. Její výstavba a uvedení do provozu umožnilo zaměstnání velkého počtu osob a

to nejen původních obyvatel Hodolan ale i cizinců, kteří našli v Hodolanech nový domov. V letech 1890 a 1910 bylo v kategoriích č. 2 a 4 zaměstnáno více než 70 % ekonomicky aktivních mužů. V zaměstnání žen naprosto dominuje kategorie č. 7 a to ve všech vybraných letech sčítání, kdy je zde zaměstnáno vždy více než 65 % a v roce 1890 dokonce 79 % všech ekonomicky aktivních žen. S postupným rozvojem průmyslu po roce 1890 se začíná zvyšovat podíl žen zaměstnaných v kategorii č. 2. Ze začátku sice jen pomalu (4,1 % v roce 1880, 8,6 % v roce 1890), ale v roce 1910 je zde zaměstnáno již 18,77 % všech ekonomicky aktivních žen.

5.5 VYBRANÉ STRUKTURY MENŠINOVÉHO OBYVATELSTVA HODOLAN

Tyto struktury byly autorkou zpracovány spíše ze zajímavosti, ale i přes to jsou jednou z důležitých částí práce. Dokazují totiž velkou variabilitu vytvořených databází a také jejich velký potenciál pro další zpracovávání. Jak již bylo několikrát uvedeno, při práci s historickými sčítacími operáty se jedná o práci s jedinečnými a ojedinělými zdroji dat, které poskytují komplexní informace o obyvatelstvu vybrané obce, v tomto případě v obci Hodolany. Právě díky tomu, že operáty obsahují docela detailní informace o každém obyvateli obce, v tomto případě povolání, národnost a náboženské vyznání, mohly být zpracovány i tyto struktury týkající se pouze vybraných skupin obyvatelstva.

5.5.1 STRUKTURA MENŠINOVÉHO OBYVATELSTVA PODLE DRUHU POVOLÁNÍ

Pro hlubší analýzu byla zjištěna struktura podle druhu povolání také u různých skupin obyvatel. V této práci u židovské a německé menšiny. I když by se daly použít i jiné menšiny, např. obyvatelé polské národnosti nebo obyvatelé evangelického vyznání, byly vybrány pouze dvě již zmíněné menšiny. Důvodem výběru těchto menšin byl fakt, že se jednalo o dvě nejpočetnější menšiny. Obyvatelé evangelického vyznání tvořili v každém vybraném roce sčítání příliš malou skupinu stejně jako obyvatelé polské národnosti. Vytvoření těchto struktur pro tyto dvě menšiny by bylo tedy naprosto nevyhovující.

Tab. 31: Struktura židovské menšiny v Hodolanech podle druhu povolání (EA obyv.)

Druh povolání	1880		1890		1910	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Zemědělství, lesnictví, rybářství	0	0,00	0	0,00	1	1,89
Průmysl a živnosti	6	13,33	11	20,37	10	18,87
Obchod a peněžnictví	11	24,44	9	16,67	11	20,75
Doprava a spoje	2	4,44	5	9,26	9	16,98
Veřejná služba a svobodné povolání	0	0,00	1	1,85	3	5,66
Vojsko	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Domácí služba a jiné zaměstnání	26	57,78	28	51,85	19	35,85
Celkem	45	100,00	54	100,00	53	100

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81-150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Tab. 32: Struktura německé menšiny v Hodolanech podle druhu povolání (EA obyv.)

Druh povolání	1880		1890		1910	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Zemědělství, lesnictví, rybářství	1	0,61	0	0,00	3	0,85
Průmysl a živnosti	19	11,52	23	11,79	60	17,05
Obchod a peněžnictví	14	8,48	9	4,62	24	6,82
Doprava a spoje	35	21,21	51	26,15	79	22,44
Veřejná služba a svobodné povolání	10	6,06	12	6,15	21	5,97
Vojsko	0	0	1	0,51	3	0,85
Domácí služba a jiné zaměstnání	86	52,12	99	50,77	162	46,02
Celkem	165	100	195	100,00	250	100,0

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81-150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Na základě této analýzy bylo pozorováno, že v roce 1880 bylo nejvíce židovských i německých obyvatel zaměstnání v kategorii č. 7 – domácí služba, jiná povolání. Židovských obyvatel bylo v této kategorii zaměstnáno 57,8 % z celkového počtu ekonomicky aktivního židovského obyvatelstva a německých obyvatel zde bylo zaměstnáno 52,1 % z ekonomicky aktivních Němců.

V roce 1890 byla situace podobná. Nejvíce židovských i německých obyvatel Hodolan bylo zaměstnáno v kategorii č. 7. Židovských ekonomicky aktivních obyvatel zde bylo zaměstnáno 51,85 % z jejich celkového počtu a německých ekonomicky aktivních obyvatel bylo v této kategorii zaměstnáno 50,77 % z jejich celkového počtu. Druhým nejčastějším zaměstnáním u německého obyvatelstva bylo zaměstnání v kategorii č. 4 – doprava a spoje.

Zde bylo zaměstnáno 26,15 % ekonomicky aktivních Němců. U obyvatel židovského vyznání nastala na druhém místě v druhu zaměstnání změna. Místo kategorie č. 3 se zde umístila kategorie č. 3 – obchod a peněžnictví, kde bylo zaměstnáno 20,4 % z celkového počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva židovského vyznání.

V roce 1910 byla situace částečně odlišná, a to tím, že 35,85 % ekonomicky aktivních židovských obyvatel bylo zaměstnáno v kategorii č. 7 – domácí služby a jiná povolání a na druhém místě byla s podílem 20,75 % zaměstnaných kategorie č. 3 – obchod a peněžnictví. Nejvíce ekonomicky aktivních obyvatel německé národnosti bylo opět zaměstnáno v povoláních v kategorii č. 7 – domácí služby a jiná povolání – a to 28,8 %. V této kategorii se často nacházela zaměstnání jako majitel, zástupce, typograf, korespondent apod., ve kterých byli tito obyvatelé často zaměstnáni. Druhým nejčastějším zaměstnáním u německých obyvatel bylo povolání v dopravě. Zde bylo zaměstnáno 26,8 % ekonomicky aktivních německých obyvatel.

U německého obyvatelstva se pořadí jednotlivých kategorií během let 1880–1910 nemění a zůstávají v následujícím pořadí: 1. místo - kat. č. 7, 2. místo – kat. č. 4 a 3. místo – kat. č. 2. U obyvatelstva židovského vyznání dochází během let 1880–1910 k několika změnám. V roce 1880 je nejvíce židovských ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnáno v kategoriích č. 7 a č. 3, v roce 1890 se jedná o kategorie č. 7 a č. 2 a v roce 1910 je opět nejvíce těchto obyvatel zaměstnáno v kategorii č. 7 a na druhém místě se umístila kategorie č. 3. stejně jako v roce 1880.

5.5.2 STRUKTURA NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA PODLE VYZNÁNÍ

Jako jednu ze zajímavých charakteristik obyvatelstva si autorka vybrala rozdělení německy mluvících obyvatel Hodolan podle náboženského vyznání. Pro vytvoření této struktury byly ze sčítacích operátů použity rubriky „náboženské vyznání“ a „obcovací řeč“. Tyto rubriky byly vyplňovány ve všech operátech velice pečlivě. Údaje chyběly pouze u osob ve vojenské službě, ale jak již autorka několikrát zmínila, tak u těchto osob nebyla pravidelně vyplňována většina rubrik kromě jména a pohlaví. Podíl německého obyvatelstva na celkový počet obyvatel v Hodolanech sice v žádném z vybraných let sčítání nepřesáhl 12 %, ale přesto se jednalo o nejsilnější jazykovou menšinu. Jak již bylo uvedeno, s německým obyvatelstvem je spojena část obce Rolsberk, která byla původně obydlena téměř výhradně Němci. Příchod těchto rodin byl nejspíš spojen především s výstavbou železnice, kde byli ve vedoucích a administrativních pozicích zaměstnáni hlavně obyvatelé z Rakouska.

Tab. 34: Struktura německé populace v Hodolanech podle vyznání

Vyznání	1880		1890		1910	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Římsko-katolické	205	78,54	251	81,76	478	89,35
Židovské	49	18,77	50	16,29	37	6,92
Evangelické	7	2,68	5	1,63	20	3,74
Bez vyznání	0	0,00	1	0,33	0	0,00
Celkem	261	100,00	307	100,00	535	100,00

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81-150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Po zpracování této struktury je jasné, že německá menšina v Hodolanech se vyznáním nijak nevymykala středoevropskému standardu. Ve všech vybraných letech sčítání byli německy mluvící obyvatelé v Hodolanech téměř ze 70 % římsko-katolického vyznání. V roce 1880 se z těchto obyvatel hlásilo k římsko-katolickému vyznání 78,5 % obyvatel, v roce 1890 se jejich podíl zvýšil na 81,7 % a v roce 1910 dosahoval jejich podíl téměř na 90 %, přesněji se v tomto roce k římsko-katolickému vyznání hlásilo 89,4 % z německy mluvících obyvatel Hodolan. Druhým nejčastějším vyznáním u této skupiny obyvatel bylo logicky židovské vyznání. Podíl německy mluvících obyvatel Hodolan židovského vyznání se však postupně snižoval. V roce 1880 se k židovskému náboženství hlásilo 18,8 % německých obyvatel, v roce 1890 klesl jejich podíl na 16,3 % a v roce 1910 se k tomuto náboženství hlásilo pouhých 6,9 % německy mluvících obyvatel. V roce 1910 výrazněji stoupl pouze podíl německých evangelíků. Ale jak již bylo uvedeno, evangelického obyvatelstva bylo v Hodolanech celkově velice málo a tak i v roce 1910 dosahoval podíl evangelíků z celkového počtu německy mluvících obyvatel pouhých 3,7 %.

5.5.3 STRUKTURA ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA PODLE NÁRODNOSTI

Jako další zajímavou charakteristiku zpracovala autorka rozdělení obyvatelstva židovského vyznání podle národnosti. I pro tuto charakteristiku byly ze sčítacích operátů použity rubriky „náboženské vyznání“ a „obcovací řeč“ stejně jako u charakteristiky předešlé. Tak jako se v případě německy mluvících obyvatel jednalo o nejsilnější menšinu v rámci jazyka a národnosti, tak v případě náboženského vyznání byli nejsilnější menšinou obyvatelé židovského vyznání. I přes to, že jejich podíl na celkovém obyvatelstvu Hodolan ani v jednom z vybraných let sčítání nepřesáhl hranici 4 %.

Tab. 35: Struktura obyvatel Hodolan židovského vyznání podle národnosti

Národnost	1880		1890		1910	
	abs. př.	%	abs. př.	%	abs. př.	%
Česká	22	30,56	29	32,58	56	60,22
Německá	49	68,06	50	56,18	37	39,78
Česko-německá	1	1,39	10	11,24	0	0,00
Celkem	72	100,00	89	100,00	93	100,00

Zdroj: SOKA Olomouc, f. AM Hodolan 1880–1919, inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdní kasárny, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81-150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Po zpracování této skupiny je vidět zajímavý fakt, a to ten, že v letech 1880 a 1890 bylo obyvatelstvo židovského vyznání převážně německé národnosti. V roce 1880 byl podíl Židů hlásících se k německé obcovací řeči 68,06 % z jejich celkového počtu. V roce 1890 došlo k poklesu tohoto podílu a tito obyvatelé židovského vyznání tvořili pouze 56,2 % z jejich celkového počtu. Klesání podílu Židů s německou obcovací řečí dále pokračovalo a v roce 1910 jich bylo pouze 39,8 % a více obyvatel židovského vyznání se hlásilo k české národnosti, a to 60,2 % z jejich celkového počtu. Tato změna v roce 1910 mohla být způsobena postupným počeštěním jak celkového počtu obyvatel v Hodolanech tak samozřejmě i obyvatel židovského vyznání. Postupné počešťování rodin z generace na generaci nebylo nic výjimečného a dělo se to naprosto běžně a všude, nejen v Hodolanech.

6 ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo na základě historických sčítacích listů uložených v knižní podobě ve Státním okresním archivu v Olomouci vytvořit socio-ekonomickou charakteristiku populace v letech 1880 a 1890, které zachycují aspekty života obyvatel před a těsně po zrušení olomoucké pevnosti a porovnat je s výsledky z roku 1910, kdy byla obec Hodolany téměř na vrcholu své existence a zachytit aspekty života obyvatel pouze pár let před tím než byla obec Hodolany povýšena na město.

Sčítací operáty byly při této práci velice užitečným a nenahraditelným zdrojem. Z údajů v nich uvedených bylo snadné velice přesně vytvořit jednotlivé struktury populace a zhodnotit tak život obyvatel této obce. Všechna tato data mohou tvořit důležitý základ pro další práce a výzkumy zabývající se tímto územím. Při vytváření jednotlivých struktur v této práci nebyl využit celkový potenciál jednotlivých databází, které skýtají mnohé možnosti zpracování údajů pro další a podrobnější charakteristiky populace. Díky rozšíření původní bakalářské práce, která se zabývala pouze rokem 1910, o další dva roky, zachycuje tato diplomová práce aspekty života obyvatel Hodolan v širším časovém horizontu. Práce tedy nabízí pohled na postupné změny v socio-ekonomických strukturách obyvatelstva Hodolan, které se v průběhu let 1880–1910 změnily z původně zemědělské obce na obec průmyslovou a v roce 1913 se dokonce staly městem. Do budoucna se dají získaná data použít pro další rozšíření např. pro srovnání Hodolan s jinou dnešní městskou částí (Nová Ulice, atd.).

Další možností použití dat je vytvoření mapového pramenu a tím pro zobrazení prostorové diferenciaci vybraných údajů v databázi.

7 SUMMARY

The aim of the Thesis is to analyze socio-economic structure of population in Hodolany in 1880, 1890 and 1910 and compare them with each other. The first historical census forms were converted from books in the archive to a digital database using Microsoft Excel. In 1880 Hodolany was a small rural village. After an abolition of the fortress in Olomouc in the 1888, in Hodolany, there started a major territorial and industrial development. In the 1910 Hodolany was the biggest Czech village near Olomouc. Reason why Hodolany were selected for this thesis is the large increase in population in the late 19th and early 20th century, which wasn't recorded in any other village in what is now the land of Olomouc.

In the main part of the Thesis was evaluated the biological, cultural and social structure of population in Hodolany.

Structure of the population by age showed that there was a progressive type of population with a lot of people aged from 0 to 14 years (36,2 % in the 1880, 37,3 % in the 1890 and 35,8 % in the 1910) and from 15 to 49 years (59 % in the 1880, 58,1 in the 1890 and 59,7 % in the 1910) and few people aged 60 years and more (4,7 % in the 1880, 4,6 % in the 1890 and 4,5 % in the 1910).

Structure of the population by family status showed that married people make up 59,5 % in the 1880, 60,2 % in the 1890 and 56,7 % in the 1910 from population over 15 years. Non married people make up 32,7 % in the 1880, 29,7 % in the 1890 and 35 % in the 1910 and widowed people make up only 7,8 % in the 1880, 10 % in the 1890 and 8 % in the 1910 from population over 15 years.

In the chapter on the territorial origin of the population, it was found that most of the population comes from the political districts of Olomouc-venkov and Olomouc-město (63,02 % in the 1880, 61,42 % in the 1890 and 56 % in the 1910). The other most quoted political districts by birth were Prostějov and Přerov. A considerable number of residents also came from the Austrian countries, Germany, Galicia and Hungary.

In the chapter about cultural structure were used structures of population by nationality, denomination and literacy.

Structure of the population by nationality showed that Hodolany was Czech village because more than 90 % of population were people with Czech nationality. The largest ethnic minority residents were German nationals (12,7 % in the 1880, 11 % in the 1890 and 8,8 % in the 1910).

Structure of the population by denomination showed that more than 97 % of the population was Roman Catholic. The two largest religious minorities were Jews (3,5 % in the

1880, 3,2 % in the 1890 and only 1,5 % in the 1910) and Protestants (from 0,5 % in the 1880 to 0,7 % in the 1910).

Structure of the population by literacy showed that in each year of the census more than 75 % of the population over 15 years can read and write. Hodolany had a very advanced education.

In the chapter about social structure were used structures of the population by economic activity and kind of profession. In these structures we found that more than 60% of the population was economically active in each year of the census and most of men worked in industry or as entrepreneurs (25 % in the 1880, 39,76 % in the 1890 and 41,03 % in the 1910%). In each year of the census more than 65 % of economically active women worked at home services or other jobs.

Historical census forms were very useful and irreplaceable resource. From these data, it was easy to create the basic structure of the population and evaluate the life of the inhabitants of this village. All these data can form an important basis for further work and researches on the territory. In this work, the full potential of the database has not been used and it offers many possibilities of processing data in a database for further and more detailed characteristics of the population. By extending the original bachelor thesis, which addressed the year 1910 by another two years, captures this diploma thesis aspects of life of the population in Hodolany in the wider time frame. The thesis offers a view of the gradual changes in the socio-economic structures of the population in Hodolany, which have changed over the years 1880-1910 from the originally rural village to the industrial village, and in 1913 Hodolany even became a town. In the future, the data can be used for further extension, for example for a comparison of Hodolany with another present city district (Nová Ulice, etc.).

Another further application is the creation of mapping data sources to display the spatial differentiation of selected data in the database.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Archivní prameny

SOKA Olomouc, fAM Hodolan 1880–1919

Inv. č. 12 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–88 a obce Rolsberk čp. 1–38, inv. č. 13 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk čp. 1–45, inv. č. 14 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–130 a Zemské jízdny kasárny, inv. č. 17 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 1–80, inv. č. 18 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 81-150, inv. č. 19 Sčítání obyvatelstva obce Hodolany čp. 151–241, inv. č. 20 Sčítání obyvatelstva obce Rolsberk

Seznam použité literatury:

Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, svazek III., Profil Ostrava 1972, 364 s.

Horská, p., Maur, E., Musil, J.: Zrod Velkoměsta. Urbanizace v českých zemích a Evropě, Paseka, Praha-Litomyšl 2002. 351 s.

Jemelka, M.: Na Šalamouně: společnost a každodenní život v největší moravsko-ostravské hornické kolonii (1870 – 1950), Ostrava 2007, 230 s.

Maur, E.: Základy historické demografie, UK Praha, 1978, 194 s.

Tichák, M.: Vzpomínky na starou Olomouc a její předměstí. Burian a Tichák Olomouc 2013, 318 s.

Trapl, M. a kol.: Dějiny Olomouce díl 2., Olomouc, 490 s.

Vidlička, J.: Dějiny zapomenutého města Hodolan, Votobia Olomouc 2005, 205 s.

Tichák, M.: Když padly hradby, Olomouc na přelom dvou staletí. Burian a Tichák Olomouc 2005, 192 s.

Obrazové zdroje:

KRUPÍČKA, Robert. *Starší a historické fotografie tramvají v Olomouci* [online]. [cit. 18.4.2015].

Dostupný na WWW: <http://brochant.webgarden.cz/rubriky/starsi-a-historicke-fota/novy-prispevek-7>